

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1972.1.01>

J. SAAT

EESTI BOLŠEVIKE VÕITLUS TÖÖRAHVA RELVASTATUD JÕUDUDE LOOMISE EEST

(November 1917 — veebruar 1918)*

Tähtsat osa Oktoobrirevolutsiooni läbiviimisel ja tema võitude kindlustamisel etendas tööliste Punane Kaardivägi ehk Punakaart, kes oli töörahva põhiline relvastatud jõud. «Tööliste Punane kaardivägi on proletariaadi sõjariistus jõudude organisatsioon võitluseks kontrevolutsiooniga ja revolutsiooni kaitseks,» öeldakse Tallinna Punakaardi põhikirjas.¹⁴⁸

Töörahva miilitsa loomise ülesande püstitas Lenin partei II kongressil 1903. aastal. VSDTP programmis, mis sel kongressil vastu võeti, nõutakse alalise sõjaväe asendamist rahva üldise relvastamisega.¹⁴⁹

Tööliste relvastatud võitlussalku organiseerisid bolševikud Venemaal juba 1905.—1907. aasta revolutsiooni ajal. 1905. aasta detsembris läksid Tallinna tööliste relvastatud salgad maale, kus algas talurahva ülestõus mõisnike ja tsaarivalitsuse vastu.

Oma «Kirjades kaugelt» rõhutas V. I. Lenin 7. märtsil 1917, pärast tsaarivalitsuse kukutamist, et «ainsaks vabaduse ja tsarismi lõpliku purustamise tagatiseks on proletariaadi relvastumine, Tööliste Saadikute Nõukogu osa, tähtsuse ja jõu kindlustamine, laiendamine ning arendamine». ¹⁵⁰ Ta nõudis, et tööliklass ei tohi kodanusel lasta taastada politseid, vaid tuleb luua tõeliselt üldrahvalik, tõesti üldine, proletariaadi poolt juhitud miilits. «Mis-sugune miilits on vajalik meile, proletariaadile, kõigile töötajale?» küsib Lenin ja vastab sealsamas: «Tõeliselt rahvalik, s. o. esiteks eranditult kogu elanikkonnast, kõigist mõlemast soost täiskasvanud kodanikest koosnev miilits, teiseks aga selline miilits, mis ühendab endas rahvaarmee funktsioonid politsei funktsioonidega, riikliku korra ja riigivalitsemise peamise ja põhilise organi funktsioonidega.» ¹⁵¹

1917. aasta aprillis kirjutas Lenin artikli «Proletaarsest miilitsast», milles ta näitab töölistemiilitsa asutamise määratu suurt praktilist ja põhimõtetist tähtsust. Ta kinnitab, et revolutsioon ei saa olla garanteeritud, tema edasine arenemine on võimatu, kui töölistemiilitsa loomine ei muutu üldiseks, kui seda ei viida lõpuni ja ei teostata üle maa. «Kogu rahval viimseni,» kirjutab Lenin, «on tarvis õppida relvade käsitlemist ja viimseni kuuluda miilitsasse, mis asendab politseid ja alalist sõjaväge. Töölistele on tarvis, et ei oleks rahvast eraldatud sõjaväge, et töölistes ja soldatid sulaksid kokku ühtseks üldrahvalikuks miilitsaks.» ¹⁵²

* Algus «Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised — Ühiskonnateadused» 1971, nr. 3. lk. 386—411.

¹⁴⁸ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 468—470.

¹⁴⁹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 42.

¹⁵⁰ Teosed, 23. kd., lk. 293.

¹⁵¹ Vt. V. I. L e n i n, Kirjad kaugelt. 3. kiri. Teosed, 23. kd., lk. 313.

¹⁵² V. I. L e n i n, Proletaarsest miilitsast. Teosed, 24. kd., lk. 155.

Aprilliteesides kirjutas V. I. Lenin, et tööliste ja talupoegade ülesandeks on «politsei, sõjaväe ja bürokraatia kaotamine», ja lisab allmärkuses: «S. o. alalise sõjaväe asendamine rahva üldise relvastamisega.»¹⁵³

Lenini näpunäiteid hakkasid viivitamatult ellu viima Petrogradi bolševikud. Proletaarse miilitsa organiseerimise hädavajalikkust rõhutas «Pravda» juba märtsi algul, märkides, et selle miilitsa käes peab olema korra säilitamine töölislinnaosades ja et ta peab muutuma ülelinnaliseks organisatsiooniks tööliste endi poolt valitava juhtkonnaga. Töölismilitsionääri ei kista ära oma tööpingi juurest ja ta ei muutu elukutseliseks miilitsameheks.¹⁵⁴

Töörahva miilitsa, proletaarse miilitsa formeerimist alustasid kõigepealt fabriku- ja tehasekomiteed. Töölised-militsionäärid pidasid ettevõtteis valveteenistust ja olid vabastatud tavalisest tööst vabrikus või tehases. Töölised sundisid kapitaliste maksma militsionääridele tundide ja päevade eest, mis nood olid ära kulutanud oma ülesannete täitmiseks.¹⁵⁵

Märtsis moodustasid Petrogradi bolševikud komisjoni töörahva miilitsa organiseerimiseks. Juba aprilli keskel oli sealse miilitsa ridades mitu tuhat töölise, kes kaitsesid tööliskoosolekuid ning revolutsioonilist korda linnas ja tööstusettevõtteis. Kui aga kodanlik Ajutine Valitsus 17. aprillil asutas oma miilitsa, kes kohtles töörahvast nagu endine tsaaripolitsei, siis ei tahtnud tööliste relvastatud salgad enam kanda «miilitsa» nimetust ning «töörahva miilitsa» asemele hakkas juurduma nimetus «Punane Kaardivägi». Aprilli lõpul toimus Petrogradis Punakaardi salkade esindajate nõupidamine, kus arutati «Punase Kaardiväe» määrustiku küsimusi.¹⁵⁶

Petrogradi eeskujul tekkis tööliste võitlussalku mitmel pool Venemaal, sealhulgas ka Eestis, tööstuskeskustes, parteiorganisatsioonide, nõukogude, ametiühingute jne. juures. Need salgad kandsid mitmesuguseid nimesid ja tegutsesid omaette, üksteisest eraldatuina. Juulipäevil, kui kontrrevolutsioon tegi katset töölistelt relvad ära võtta, liitusid tööliste võitlussalgad «Punase Kaardiväe» nimetuse all ühtseks tervikuks.¹⁵⁷

Ülevenemaalisel VSDT(b)P rinde ja tagala sõjaväeorganisatsioonide konverentsil Petrogradis 16.—23. juunini võeti vastu resolutsioon «Rahva üldisest relvastamisest», milles nõutakse mees- ja naistöölistest koosnevate Punakaardi töölispataljonide moodustamist ja relvastamist nii proletaarsetes keskustes kui ka maarajoonides.¹⁵⁸

Nagu sellest resolutsioonist nähtub, oli töörahva miilitsa nimetamine «Punaseks Kaardiväeks» võitnud VSDT(b)P organisatsioonide tunnustuse ülevenemaalises ulatuses.

Oktoobrirevolutsiooni-eelsel ajajärgul nõudsid bolševikud kogu rahva relvastamist. See oleks olukorras, kus võim oli kodanluse ja mõisnike käes, andnud töölistele ja talupoegadele võimaluse relvastuda.

¹⁵³ V. I. Lenin, Proletariaadi ülesandest praeguses revolutsioonis. Teosed, 24. kd., lk. 5.

¹⁵⁴ Организация милиции. «Правда», 8 марта 1917.

¹⁵⁵ Е. Ерыкалов, Красная гвардия в борьбе за власть Советов. М., 1957, lk. 9.

¹⁵⁶ Н. И. Злодеев, Красная гвардия. М., 1957, lk. 11—12. Kuidas ja kus tuli esmakordselt tarvitusele nimetus «Punane Kaardivägi», selle üle on olnud vaidlusi. On teada, et Soome tööliised olid juba 1905. aastal oma võitlussalku nimetanud Punakaardiks. Endine menševik-internatsionalist N. Rostov kirjutab ajakirjas «Krasnaja Niiva» («Красная Нива», 1927, № 2), et Venemaal olevat nimetuse «Punane Kaardivägi» esimesena kasutusele võtnud tema. Selle väite lükkab ümber Pinežski, näidates, et «Punane Kaardivägi» tuli tarvitusele bolševistlikus ajakirjanduses, nimelt «Pravda» 1917. aasta 18. märtsi numbris (Е. Пинежский, Красная гвардия. Очерки истории питерской Красной гвардии 1917 года. М.-Л., 1929) avaldatud V. D. Bontš-Brujevitsi artiklis «Relvastatud rahvas», milles kutsuti Vene revolutsioonile ustavaid soldateid ja ohvitseri kui sõjaasjanduse tundjaid tööliste appi organiseerima proletaarset Punast Kaardiväge. (В. Бонч-Бруевич, Вооруженный народ. «Правда», 18 марта 1917).

K. Vorosilov märgib, et 1917. aastal ning 1918. aasta algul tegutsenud Punane Kaardivägi ja partisanisalgad olid 1905. aasta revolutsiooni päevil silmapaistnud töölisvõitlussalkade järglased. (К. Е. Ворошилов, Статьи и речи. М., 1936, lk. 547).

¹⁵⁷ Е. Ерыкалов, Красная гвардия в борьбе за власть Советов, lk. 9—10.

¹⁵⁸ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 359—360.

Tallinnas olid agaramateks Punakaardi organiseerijateks R. Vakmann ja O. Rästas. Oma mälestustes jutustab R. Vakmann, et Eesti bolševikud olevat Punakaardi organiseerimist alustanud aprillis 1917.¹⁵⁹ Tegelikult oli sellega algust tehtud varem. A. Ürb oli juba 26. märtsil VSDT(b)P Tallinna organisatsiooni koosolekul teinud ettepaneku organiseerida rahva kaardivägi. Koosolek otsustaski partei juurde võitlussalgad asutada.¹⁶⁰ 10. aprillil toimus VSDT(b)P Tallinna organisatsiooni üldkoosolek, kus otsustati kõigile partei liikmetele relvad anda ning neist aja jooksul rahva kaardivägi välja arendada. Parte liimete relvastamine ja relvade muretsemine tehti ülesandeks selleks moodustatud komiteele.¹⁶¹

R. Vakmannil ja O. Rästal oli tihe ühendus Petrogradi parteiorganisatsiooniga ning viimase eeskujul hakkasid nad ka Tallinnas tööliste võitlussalku looma.

VSDT(b)P Tallinna organisatsiooni seisukohta toetas ka Tallinna Nõukogu, kes oma 22. aprilli koosolekul võttis vastu madruste klubi «Objedinenije» esimehe bolševik Utotškini ettepaneku luua Tallinnas Punakaart, nagu seda oli juba tehtud teistes linnades. Täitevkomiteele tehti ülesandeks välja töötada Punakaardi põhimäärus.¹⁶² Kuid Tallinna Nõukogu, kus enamus oli esseeride ja menševike käes, ei pidanud oma otsusest kinni. 27. aprillil leidis ta, et pole veel tarvidust Punakaarti asutada, sest ka Petrogradi Nõukogu ei pooldavat niisugust asja.¹⁶³

Aprillikuus läks bolševikel korda luua Tallinnas kahe tuhande meheline töölistmiilits, kuid menševik A. Hellat, kes organiseeris siin kodanlikku linnamiilitsat, saatis Tallinna Nõukogu loal töölistmiilitsa laiali.¹⁶⁴

1. mai eel korraldas VSDT(b)P Tallinna Komitee I. Rabtšinski algatusel partei liikmete koosoleku, kus mairongkäigu ja Töölistmaja kaitseks loodi relvastatud võitlussalk. Sellesse kuulusid need seltsimehed, kel oli revolver. Niisuguseid võis olla ligi poolsada. Suvel hakkasid Tallinna töölist bolševike juhtimisel kavakindlalt vabriku- ja tehase miilitsa salku organiseerima. R. Vakmanni, kes töötas «Dvigatelis», valisid töölist tehase miilitsa ülemaks. Vabriku- ja tehase miilitsa salkade juhtimiseks moodustasid bolševikud ülelinnalise organisatsiooni (komitee).¹⁶⁵

O. Rästas mäletab, et pärast 6. augustil toimunud Tallinna linnavolikogu valimisi, kus bolševikud olid saavutanud silmapaistva võidu, tegutses Töölistmajas Tallinna Punakaardi Keskkomisjon, kuhu peale tema kuulusid H. Tedderov (G. Sommer) ja mitmed vabrikutöölised. Kuid ulatuslikumat organiseerimistööd siis veel ei tehtud. Esimesi sõjalisi harjutusi peeti Töölistmaja suures saalis, kus juhatajateks olid eesti polkudesse kuuluvad või ajutiselt koju lastud sõjaväelased.¹⁶⁶

Kindlama aluse sai Tallinna tööliste Punakaart augustikuu lõpul, kui töölist astusid välja Kornilovi kontrrevolutsioonilise mässu vastu.

Tallinna Nõukogu ei olnud varem pooldanud tööliste võitlussalkade loomist, nüüd aga muutus otsesest kontrrevolutsiooni ohust tingituna töörahva hulkade surve niivõrd tugevaks, et oportunistid löid kartma, et revolutsioon nad ühes korniilovlastega minema pühib. 30. augustil otsustaski Nõukogu (2 häält vastu, 15 erapooletut) luua organiseeritud töölist-

¹⁵⁹ Rudolf Vakmann, Mälestusi ja märkmeid Tallinna punakaardist. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 110–114.

¹⁶⁰ «Kiir» 28. märtsil 1917.

¹⁶¹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 113–114.

¹⁶² Sealsamas, lk. 132.

¹⁶³ Rudolf Vakmann, Mälestusi ja märkmeid Tallinna punakaardist. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 110.

¹⁶⁴ V. Reiman, Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917–1918. Tallinn, 1957, lk. 174.

¹⁶⁵ V. Reiman, Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917–1918, lk. 174; Rudolf Vakmann, Mälestusi ja märkmeid Tallinna punakaardist. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 110–112.

¹⁶⁶ Otto Rästas, Eesti punakaart ja punased polgud. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 173.

fest võitlussalgad ja tegi nende loomise ülesandeks ühendatud Täitevkomiteele.¹⁶⁷ Ka kõik nõukogu liikmed otsustati relvastada.¹⁶⁸

Uuesti oli Punakaardi asutamise küsimus arutusel Tallinna Nõukogu ja Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee ühisel koosolekul 1. septembril. Otsustati tööliste võitlussalkade relvastamiseks muretseda 1500 lahingupüssi, 100 õppepüssi, 1000 revolvriv, üks kuulipilduja ja nende jaoks nii lahingu- kui õppepadroneid.¹⁶⁹ Kuid alles pärast seda, kui Tallinna Nõukogu septembri algul oli muutunud bolševistlikuks, avanes võimalus Punakaardi massiliseks organiseerimiseks ja tema relvastamiseks.

R. Vakmann märgib, et Tallinna vabrikute ja tehaste töölistamiilits oli meelselt bolševistlik. Kui Punakaart loodi, sai vabrikumiilits tööliste relvastamise alguseks ja tugipunktiks. «Dvigatelis», näiteks, kirjutab R. Vakmann, «organiseeris just töölistamiilits suurel määral ka nende punakaartlaste mobiliseerimist, keda peale Oktoobrit Nõukogude valitsusel oli vaja revolutsiooniliste aktide läbiviimiseks (kodanlike ajalehtede kinnipanemine, trükkodade rekvireerimine jne.), mitmesuguste valvestide väljapanemiseks jne.»¹⁷⁰

Pärast Oktoobrerevolutsiooni võitu tuli töörahval purustada vana kodanlik bürokraatlik-sõjaline riigimasin ja luua proletariaadi diktatuuri teostamiseks uus riigiparaat. Selles «sisaldub... marksismi peamine õppetund proletariaadi ülesandest riigi suhtes revolutsiooni puhul», kirjutab V. I. Lenin.¹⁷¹

28. oktoobril ilmus Nõukogude valitsuse määrus töörahva miilitsa loomise kohta. Selle miilitsa näol sai nõukogude võim endale relvastatud jõu võitluseks kontrevolutsiooni vastu, revolutsioonilise korra kaitseks ja kindlustamiseks.

Avaldame selle tähtsa dokumendi tervikuna.

«Tööraha miilitsa peavad asutama kõik tööliste ja soldatite saadikute nõukogud.

Tööraha miilits on täielikult ja ainuüksi tööliste ja soldatite saadikute nõukogude käsutuses.

Sõjaväe- ja tsiviilvõimud on kohustatud kaasa aitama töörahva miilitsa relvastamiseks ja varustamiseks tehniliste vahenditega, sealhulgas ka riigi relvadega.

Käesolev seadus tuleb kehtestada telegraafi teel.»

Alla on kirjutanud siseasjade rahvakomissar.¹⁷²

Eestimaa Sõja-revolutsioonikomitees arutati töörahva miilitsa asutamise määrust 2. novembril. V. Kingissepa ettekande põhjal otsustati nii Eesti bolševike partei juures olev organisatsioon Punakaart kui ka kodanluse relvastatud organisatsioon, nn. omakaitse, keda nimetati ka reservmiilitsaks, laiali saata. Uhtlasi tegi Sõja-revolutsioonikomitee Tallinna Nõukogule ettepaneku organiseerida Nõukogude valitsuse 28. oktoobri määruse alusel töörahva miilits.¹⁷³

Enne Oktoobrerevolutsiooni olid bolševikud nõudnud kogu rahva relvastamist, hoopis teisiti püstitas V. I. Lenin selle küsimuse pärast nõukogude võimu kehtestamist, nõudes tööliste ja talupoegade relvastamist ning kodanluselt ja mõisnikelt relvade äravõtmist.¹⁷⁴ 1918. aasta jaanuaris kirjutatud «Tööraha ja ekspluateeritava rahva õiguste deklaratsioon» ütleb Lenin: «Selleks, et kindlustada töötava rahva hulkadele kogu võimutäius ja kõrvaldada igasugune ekspluateerijate võimu taastamise võimalus, dekreeteeritakse töötava

¹⁶⁷ S. o. Eestimaa Nõukogude Täitevkomiteele ja Tallinna Nõukogu Täitevkomiteele.

¹⁶⁸ Suur Sotsialistlik Oktoobrerevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 302.

¹⁶⁹ Sealsamas, lk. 306.

¹⁷⁰ R. Vakmann, Eesti punakaart ja punavägi kodusõjas. M.-L., 1934, lk. 28; vt. ka Пярм Р а u l, Tallinna vabrikumiilits. «Ohtuleht» 16. nov. 1967.

¹⁷¹ V. I. Lenin, Riik ja revolutsioon. Teosed, 25. kd., lk. 387.

¹⁷² «Известия», 28 октября 1917; Е. П и н е ж с к и й, Красная гвардия. Очерки истории питерской Красной гвардии 1917 года, lk. 112; История Великой Октябрьской социалистической революции. М., 1962, lk. 322.

¹⁷³ Большевистские военно-революционные комитеты. М., 1958, lk. 403—404.

¹⁷⁴ В. Морозов, От Красной гвардии к Красной Армии. «Московский рабочий», 1958, lk. 43.

rahva relvastamine, tööliste ja talupoegade sotsialistliku punaarmee moodustamine ning varakate klasside täielik desarmeerimine.»¹⁷⁵

Kodanliku miilitsa likvideerimisele ja selle asendamisele töörahva miilitsaga asus nõukogude võim Eestis kohe. Menševik A. Hellati juhtimisel organiseeritud kodanlik omakaitse, milles oli 3000—4000 kodanluse löömameest, saadeti laiali.¹⁷⁶ Miilitsateenistusest vallandati need, kes kuulusid omakaitseesse. Kuid kodanliku miilitsa likvideerimine ja selle asendamine elukutselise (koosseisulise) nõukogude miilitsaga nõudis pikemat aega. Maakondades ja valdades ei suudetud kodanlikku omakaitset ja miilitsat kohe laiali saata.¹⁷⁷

Töörahva miilitsa (Punakaardi) organiseerimine vastavalt Nõukogude valitsuse määrusele jätkus hoogsalt nii Tallinnas kui ka teistes Eesti linnades. Oktoobrirevolutsiooni eel ja selle läbiviimise ajal, 25., 26. ja 27. oktoobril toimusid peaaegu kõigis Tallinna vabrikutes ja tehastes koosolekud, kus töölised hulgaliselt kirjutasid end Punakaardi liikmeks. Soov Punakaardisse astuda oli suur ka järgnevatel päevadel.

Punakaardi juhtimise ja organiseerimisega tegeles otseselt V. Kingissepp, kes oli ühtlasi Eestimaa Sõja-revolutsioonikomitee aseesimees ning Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomitee liige. Tallinna Nõukogu, kellele oli tehtud ülesandeks töörahva miilitsa organiseerimine, jäi selle ülesande täitmisest kõrvale. Organisatsiooniliselt jäi Tallinna Punakaart esialgselt Eestimaa Sõja-revolutsioonikomitee käsutusse.

Seega ei tähendanud Nõukogude valitsuse määrus 28. oktoobrist Punakaardi likvideerimist, vaid tema reorganiseerimist, tema muutmist parteiisest organisatsioonist nõukogude käsutuses olevaks massiliseks tööliste relvastatud organisatsiooniks. Senine Punakaart astus tervenisti formeeritavasse töörahva miilitsasse, muulus tema tuumikuks ja andis talle oma nime.¹⁷⁸ «Punakaardi» nimetuse kõrval tarvitati ka «töörahva miilitsa», «rahva miilitsa» ja «töölismiilitsa» nimetusi, kuid see ei tähenda, et oleks tegemist olnud mitme organisatsiooniga. Oli olemas ainult «Punakaardi» nimetust kandev töörahva miilits. Muud Punakaarti ei olnud.

On avaldatud arvamust, nagu oleks Punakaardi organiseerimist massiliseks töölisorganisatsiooniks enne Oktoobrirevolutsiooni takistanud Eesti bolševike seisukoht, et relvastada võib ainult partei liikmeid.¹⁷⁹

Tegelikult Eesti bolševikud sellisel seisukohal ei asunud. Punakaardi organiseerimist Eestis laialdasel alusel takistas see, et 1917. aasta kevadel ja suvel olid Tallinna ja Tartu Nõukogus kui Eestimaa tähtsamates nõukogudes enamuses väikekodanlikud parteid, kes olid Punakaardi asutamise ja relvastamise vastu. Ainult sel põhjusel kujunes Punakaart sel ajal bolševike partei juures olevaks organisatsiooniks. Ei tule aga unustada, et bolševike juhtimisel võtsid Tallinna töölised vabrikutes ja tehastes valve enda kätte ning moo-

¹⁷⁵ V. I. Lenin, Teosed, 26. kd., lk. 391—392.

¹⁷⁶ V. Reiman, Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917—1918, lk. 174.

¹⁷⁷ See ilmneb ka 3. ja 4. detsembril 1917 toimunud Eesti maataameste konverentsi resolutsioonist Punakaardi küsimuses, kus nõutakse, et töörahva nõukogud peavad kodanlikule miilitsale ja «omakaitsetele» väljaantud relvad kohe enda kätte võtma. (Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 501.)

¹⁷⁸ Punakaardi organiseerimisel tuli bolševikel arvestada ka koostöö võimalust pahempoolsete esseeridega, kes võtsid osa Sõja-revolutsioonikomitee tööst. Tallinna baasi sõjalaevadel leidus veel madruseid, kes olid küll vabanenud pahempoolsete esseeride ja menševike mõju alt ning pooldasid nõukogude võimu, kuid nad ei olnud veel jõudnud asuda bolševike partei seisukohtadele. Oma esindajateks saatsid nad pahempoolseid esseere ja isegi anarhiste, kes nõudsid, et Punakaart peab olema parteidevaheline organisatsioon ega tohi olla ühe partei tööriist.

Nüüd, kus Punakaart oli muudetud kohalike nõukogude relvastatud organisatsiooniks, langesid ära võimalused ette heita, et Punakaart on ühe partei tööriist, kuigi ka pärast reorganiseerimist tegutses Punakaart vaid bolševike partei juhtimisel, sest nõukogud pooldasid bolševike partei poliitikat ja toetasid teda.

¹⁷⁹ 10. veebr. 1968 ilmus «Edasis» A. Suure kirjutis «Punaarmee eelkäijad», kus väidetakse, et 1917. a. suvel «Tartu punakaartlaste hulk oluliselt ei suurenenud — peale partei liikmete anti relvad ainult 5—6 parteitule. Takistuseks oli Eestis levinud vaade, et relvastada võib ainult partei liikmeid. Oluliselt muutus see seisukoht alles pärast nõukogude võimu kehtestamist.»

dustasid vabrikute ja tehaste ülelinnalise miilitsaorganisatsiooni. Vabrikute ja tehaste töölistmiilits hankis relvi ja pidas sõjaväelisi õppusi, millest võttis osa ka neid töölisi, kes ei kuulunud vabrikumiilitsasse.

Sellega valmistati ette Punakaardi kui massilise tööliste relvastatud organisatsiooni loomist. Ilma selle suure ettevalmistustööta poleks olnud võimalik kohe pärast Oktoobri-revolutsiooni Nõukogude valitsuse 28. oktoobri määrust ellu viia.

Novembris 1917 valiti Punakaardi juhtimiseks Eesti Punakaardi Keskkomitee, kuhu kuulusid Tallinna vabrikute ja tehaste Punakaardi esindajad. Tallinna Punakaart eesotsas oma Keskkomiteega oli esialgu, kuni kohtadel veel töörahva relvastatud organisatsioon ei olnud, üle-eestilise ulatusega võitlusorganisatsioon ning V. Kingissepast sai Eestimaa Sõja-revolutsioonikomitee volitusel Punakaardi organiseerija kogu Eestis.¹⁸⁰

Algul tekitas raskusi punakaartlaste palga küsimus ning neil tuli tegutseda tasuta, ainult ühiskondlikus korras. Kuna aga nende tegevus oli vajalik kogu töörahva julgeoleku ja nõukogude võimu kindlustamise huvides, siis otsustas Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomitee 30. novembril, et ettevõtjad on kohustatud oma töölistele, kes on rahvamiilitsa (Punakaardi) teenistuses, nende päevade eest, mis neil ühiskondliku teenistuse peale ära kulub, täielikku tasu maksma. Rahvamiilitsa jaoks pidi ettevõtja töölisi tööst vabastama, kuid mitte üle ühe protsendi tööliste üldarvust.¹⁸¹

Kui hiljem vabrikutes ja tehastes töölistekontroll sisse seati, lahendati punakaartlastele tasu maksmine nii, et iga ettevõtte või organisatsioon kandis Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu arvele Punakaardi fondi teatud protsendi oma sissetulekutest. VSĐT(b)P Tallinna Komitee teatas Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomiteele, et ta 5-protsendilist toetusmaksu Punakaardi heaks ei suuda tasuda, sest tal ei ole sissetulekuid. Sellele kirjutas V. Kingissepp resolutsiooni, mille kohaselt tuli Tallinna Nõukogule kiiresti ettepanek teha, et ta valitsuse dekreedil töörahva miilitsa kohta ellu viiks, reorganiseeriks Tallinna Punakaardi ning allutaks selle Tallinna Nõukogule. Uhtlasi tegi Kingissepp ettepaneku, et Tallinna Nõukogu Täitevkomitee ja Punakaardi Keskkomitee esindajad töötaksid kiiresti välja vastava otsuse projekti. Seda tehtigi. Ka maakondades anti Punakaart kohalike nõukogude käsutusse.¹⁸²

Tallinna Punakaardi organiseerimisel oli tähtsaks sündmuseks tema põhikirja vastuvõtmine punakaartlaste üldkoosolekul 28. novembril 1917. Põhikirja projekt, milles olid kindlaks määratud Punakaardi ülesanded ja kohustused, oli välja töötatud Petrogradi Punakaardi põhikirja eeskujul.

Vastavalt Nõukogude valitsuse määrusele 28. oktoobrist 1917 allus Tallinna Punakaart selle järgi kohalikule nõukogule. Ta koosnes töölistest, keda olid soovitanud mõni revolutsiooniline sotsialistlik partei ning vabriku või tehase komitee. Iga punakaartlane oli kohustatud alluma distsipliinile, täitma kõiki põhikirja punkte ja kohuseid, mis organisatsioon talle peale paneb, ning korralikult osa võtma harjutustest ja koosolekutest. Samas märgiti, et vali distsipliin Punakaardis ei põhine pimedale sõnakuulmisele, vaid tööliste kaardiväe tähtsusest ja vastutusest arusaamisele.

Peamiseks sõjaliseks üksuseks loeti kümnet (13 inimest), neli kümnet moodustasid rühma (53 inimest), kolm rühma — roodu (160 inimest), kolm roodu — pataljoni. Viimases oli 480 inimest, kui aga eriosakond juurde arvata, siis kuni 500, isegi 600 inimest.

¹⁸⁰ Aleks. Jea, Punakaardist — punaväeni. Rmt.: Eesti punakaart ja punavägi kodu-sõjas. I. Koostanud A. Lukin ja A. Jea. M.-L., 1934, lk. 13. A. Jea kirjutab Eesti Punakaardi Keskkomitee tegevusest: «Keskkomitee lõi kindla sideme üle Eesti kõigi Punakaardi osakondadega nii linnas kui maal. Keskkomitee saatis omalt poolt Punakaardi salku maale, kes valla- ja külanõukogudel aitasid kohapeal nõukogude valitsust kindlustada.» (Lk. 13): V. Reimann, Eesti bolševikud võitluses nõukogude võimu eest aastail 1917—1918, lk. 174—175; Eesti vabadussõda 1918—1920. I. Tallinn, 1937, lk. 123; «Tööline» 16. nov. 1917.

¹⁸¹ «Eesti Teataja» 2. dets. 1917; «Maatamees» 7. dets. 1917. V. I. Lenin kirjutab: «Kuidas aga teha miilits üldrahvalikuks, kui proletaarlased ja poolproletaarlased on aetud vabrikusse, or. maha surutud sunnitööga mõisnike ja kapitalistide heaks? On olemas üks abinõu: kapitalistid peavad töölistmiilitsale tasu maksma. Kapitalistid peavad maksma töölistele nende tunjide või päevade eest, mis proletaarlased pühendavad ühiskondlikule teenistusele.» («Pravdas» 20. apr. 1917 ilmunud artikkel «Proletaarset miilitsast». Teosed, 24. kd., lk. 156.)

¹⁸² ORRKA, f. R-1290, nim. 2, s.-ü. 4, l. 208 ja 210.

Tallinna Punakaardi piirkond jagunes jaoskondadeks, mille eesotsas seisid jaoskonnakomiteed. Kaks kolmandikku nende koosseisust valiti jaoskonna punakaartlaste poolt, ühe kolmandiku aga saatis Tallinna Nõukogu Täitevkomitee sõjaväeosakond.

Jaoskonnakomiteede tegevust juhtis Keskkomitee, kuhu iga jaoskond saatis oma esindaja. Peale selle saatis Keskkomiteesse esindajad Tallinna Nõukogu Täitevkomitee, viimase sõjaväeosakond ning Vabriku- ja Tehasekomiteede Nõukogu.

Punakaardil olid küttide (laskurite) üksused (osakonnad) ja tehnilised (kuulipildurite, kahurväe, telegraafi jne.) komandod.

Instruktorid, kümnikud, rühma-, roodu-, pataljoni- jne. ülemad olid valitavad.¹⁸³

Tallinna Punakaardi Keskkomitee lõi sidemed üle Eesti kõigi Punakaardi osakondadega ja saatis omalt poolt Punakaardi salku maale, kes aitasid valla- ja külanõukogudel kohapeal Punakaarti organiseerida.

Tallinna Punakaardi tegevusest Oktoobripäevil kirjutavad oma mälestustes G. Metus-Abrelthal ja G. Soovares. Mõlemad käisid Punakaardi salgaga, keda juhtis V. Kingissepp ja kuhu kuulus umbes 250 meest, novembri teisel poolel Tartus valgekaartlaste mässu maha surumas. Püssi mõisa ülevõtmisel sai G. Soovares raskesti haavata. Ka aitas Tallinna Punakaart võidelda spekulantide ja marodööride vastu.¹⁸⁴

Tallinna Punakaardi organiseerimisest ja tema tegevusest võtsid osa ka naised. Üks esimesi naispunakaartlasi oli Alice Tisler, Vene-Baltj Laevatehase šrapnellitsehhi treial. Sügisel astus Punakaardisse rohkesti naisi, nende hulgas Elviine Käspert, Rosalie Tisler ja Olga Vahman. Naistest organiseeriti Punakaardi juurde sanitaargrupp, kellele korraldati vastavad kursused. Praktikal olid grupi liikmed hospitalis.¹⁸⁵

Võimalike omavaheliste konfliktide lahendamiseks moodustati Punakaardi vahekohus.¹⁸⁶

Nõukogude valitsuse 28. oktoobri 1917. aasta määrus «Töörahma miilitsast» oli ka nõukogude tööliste ja talupoegade miilitsa kui ühiskondliku korra erilise kaitseorgani loomise aluseks. Koosseisuline nõukogude miilits loodi töörahva miilitsa (Punakaardi) baasil. Koosseisulist nõukogude miilitsat hakati asutama ka Eestis, eeskätt Tallinnas.

Eeskuju Tallinna alalise koosseisuga miilitsa organiseerimisel andsid Petrogradi töölisted. Kohe pärast 28. oktoobri määruse ilmumist eraldas Petrogradi Nõukogu teatud osa Punakaardist linnas korrapidamiseks. Tänavail võis näha patrullimas tööliste salku, käiste ümber punased sidemed kirjaga «Рабочая Милиция».

Detsembri lõpul arutati Petrogradi linnavolikogus bolševike fraktsiooni ettepanekul «Petrogradi kaitse määrust», mis võeti vastu ja kehtestati 1. jaanuarist 1918. Moodustati ka Petrogradi Kaitsekomitee, kes koosnes Täitevkomitee, Linnavolikogu ja Punakaardi staabi esindajaist. Revolutsiooni pealinna kaitse usaldati käesoleva määruse kohaselt revolutsioonilisele rahvale endale. Vastavalt määrusele eraldati iga vabriku ja tehase, iga tööstusettevõtte kaadrist töölisi, kellest moodustati iga rajooni jaoks punakaartlaste rühmad. Punakaartlaste arvu iga rajooni kohta määras kindlaks Kaitsekomitee. Iga rühma valvekord kestis ühe nädala. Seejärel kutsuti reservist valvesse uus rühm. Linna kaitse kulud kandis linna omavalitsus.

Varsti pärast seda asuti senise linnamiilitsa likvideerimisele ning viimane kuulutati 10. jaanuarist laialisaadetuks. Miilitsakomissarid ja nende abid, kes ei olnud valitud rajooninõukogude poolt, vallandati, kuid kantslei- ja teised teenistujad jäeti uutes komissariatides tööle.¹⁸⁷

Tallinna bolševikud kasutasid ära Petrogradi kogemusi linna sisekorra kaitse organiseerimisel. Linnamiilitsa laialisaatmist ja tema asendamist Punakaardiga arutati töötajate

¹⁸³ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 468—470; ORRKA, f. R-1235, nim. 1, s.-ü. 1, l. 53—56 p.

¹⁸⁴ Gustav Metus-Abrelthal, Oktoobripäevil Tallinna punakaardis. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 189—196; Georgi Soovares, Punakaardis. Rmt.: Koidikul, lk. 405—411.

¹⁸⁵ Elviine Käspert, Pool sajandit tagasi. Rmt.: Koidikul, lk. 157; I. Männik, Alice Tisler. Rmt.: Revolutsiooni lipukandjad. I. Tallinn, 1962, lk. 172—173.

¹⁸⁶ «Tööline» 30. det. 1917.

¹⁸⁷ Е. Пинежский, Красная гвардия, lk. 115—117.

algatusel Tallinna Nõukogus 9. jaanuaril 1918. Sellele vaidles vastu linnavalitsuse esimees (linnapea) V. Vöölmann, kes arvas, et Punakaart ei suuda toime tulla kõigi kutselise miilitsa ülesannetega. Ka märkis ta, et tööliste kätte võetud asutustes olevat veel rohkesti korralagedust: tööliste sööklas esinevat avalikku joomist, kohvikus «Empire» lärmitsetavat ja prassitavat ning kinos «Grand Marina» näidatavat moraalivastaseid filme. Vöölmann asus seisukohale, et enne kui miilitsat üle võtta, peab tundma õppima, mis on tema ülesanded ja kuidas ta töö on korraldatud.

Sõnavõtjad väitsid, et kui linna ettevõtetes esineb korralagedust, siis on selles süüdi eeskätt linnavalitsus ja tema miilits, kes ei teosta vajalikku kontrolli.¹⁸⁸

Häälteenamusega otsustati, et linnamiilitsa ülem ja tema abid, jaoskonnaülemad ja nende abid, vanemad militsionärid ja kõik mitteustavad valvepostimilitsionärid tuleb 15. jaanuarist tagandada ja asendada inimestega, kes on nõukogude korra pooldajad. Igale vallandatud militsionäärile otsustati anda ühekordse tasuna 250 rubla. Kantseleiametnikud otsustati tööle jätta.

Vallandatud militsionärid otsustati asendada punakaartlastega, miilitsateenistujad aga, kes kuuluvad bolševike ja pahempoolsete esseeride parteisse, arvata Punakaardisse. Asuti seisukohale, et linnamiilitsa kohtu- ja kriminaalosakond tuleb likvideerida ja selle asemele asutada juurdluskomisjon. Määrati kindlaks ka töötasu maksmise kord linna korralvalve teenistuses olevatele punakaartlastele.¹⁸⁹

Nii alustati Tallinnas kutselise nõukogude miilitsa organiseerimist. Kaugele sellega aga ei jõutud, sest peagi algas saksa okupatsioon. Esiotsa aga läksid endise kodanliku linnamiilitsa funktsioonid üle Punakaardile.

10. jaanuaril 1918 toimus Tallinna Nõukogu Täitevkomitee ning laeva-, roodu-, divisjoni-, brigaadi-, polgu-, patarei- ja teiste komiteede esindajate ühine koosolek, kus arutati Punase Kaardiväe tugevdamise küsimust. Avaldati läkitus, milles kutsutakse töörahvast üles Punast Kaardiväge organiseerima ja toetama.¹⁹⁰

Raskemaks ülesandeks oli Raudteepunakaardi ja raudteemiilitsa organiseerimine, nagu selgub VSDT(b)P Tallinna Komitee 13. jaanuari 1918. aasta kirjast Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomiteele.

Selles kirjas konstateeritakse, et võim raudteel, iseäranis raudteemiilitsas, on veel Nõukogude valitsuse vastaste käes, mistõttu igal pool kuritarvitusi esineb. Revolutsioonilistel raudteetöölistel ja -teenistujatel tuleb kogu võim enda kätte võtta ning sellest kohe Eesti Töörahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomiteele ja Rahvakomissaride Nõukogule teatada. Esimese sammuna tuleks kodanlikust ajast olemasolev miilits tagandada ja tema asemele kohe Raudtee Punane Kaardivägi asutada. Ametnike streigi puhuks tuleb juba nüüd tagurlike ametnike asemele uusi ametnikke valmis vaadata.¹⁹¹

14. jaanuaril 1918 toimus Tallinna Raudteetehastes nõukogude võimu pooldavate raudteetööliste ja -teenistujate koosolek, kus kiideti heaks Raudteepunakaardi asutamise ettepanek ja moodustati selle otsuse elluviimiseks komisjon. Kuid Raudteepunakaarti asutada ja vana raudteemiilitsat uuega asendada Eestis ei jõutud. Kõnesolevast koosolekust võtsid osa ka Tapa raudteelaste esindajad.¹⁹²

¹⁸⁸ Vt. Otto Rästas, Eesti punakaart ja punased polgud. Rmt.: Nõukogude võimu eest. lk. 173. O. Rästas kirjutab, nagu oleks arutus miilitsa ülevõtmisest ja vaidlus V. Vöölmanniga toimunud oktoobris, veel enne revolutsiooni, kuid see ei saanud nii olla. Ka ei toimunud vana miilitsa likvideerimine kiiresti, nagu väidab O. Rästas, kes kirjutab, et «paari päevaga oli asi korras». Sündmuste daatumid on O. Rästas nähtavasti unustanud. V. Vöölmanni vastuvaidlemisest hoolimata otsustati miilits üle võtta, sest koosolek arvas, et Punakaardi kätte võib linnas korrahooldmist küll usaldada. Miilitsa ülevõtmise komisjoni kuulusid E. Teiter, H. Tedderov (G. Sommer) ja O. Rästas. Kuid miilitsateenistus, nagu märgib O. Rästas, oli siiski eriülesanne ega võinud kogu Punakaardi tegevuseks saada.

¹⁸⁹ Tööliste ja Sõjaväelaste Nõukogu 1918. aasta 9. jaanuari istungi protokoll. «Известия Ревельского Совета Рабочих и Военских Депутатов». 12 янв. 1918 г.; ORRKA, f. R-1295, nim. 1, s.-ü. 67, l. 19; «Sotsialdemokrat» 12. jaan. 1918.

¹⁹⁰ «Eesti Teataja» 27. jaan. 1918.

¹⁹¹ ORRKA, f. R-1290, nim. 2, s.-ü. 5, l. 103.

¹⁹² Tapa raudteelase K. Marvitsi suulistel andmetel.

Vana raudteemiilitsat ja tagurlikke ametnikke läks korda asendada merekindluse raudteepataljoni sõjaväelastega. See pataljon oli soovi avaldanud tervenisti Punakaardisse astuda. Tema üldkoosoleku resolutsioonis kirjutati: «Meie, nüüd juba Punakaardi sõdurid, tervitame tõeliste revolutsionääridena seltsimehi Rahvakomissaride Nõukogust ja teatame, et vajaduse korral astume revolutsiooni kaitseks ja tööraha verega kättevõidetud õiguste kaitseks välja nagu üks mees.»¹⁹³

Tööliste ja talupoegade (koosseisulise) miilitsa kohta nõukogude võimu esimesel perioodil kuni 1918. aasta sügiseni üldisi, kogu riigis kehtivaid eeskirju ja instruksioone ei antud. Iga kohalik nõukogu määras iseseisvalt tema tegevuse ja võimupiirid. Ka ei olnud nõukogude miilitsal esialgu juhtivat keskust.¹⁹⁴ Üldiseks põhiprintsiibiks oli V. I. Lenini seisukoht, mille järgi esialgu tegutses parteilisel juhtimisel ning tema organiseerimisest ja tööst võtsid osa laialdased tööraha hulgad.¹⁹⁵ Kohalike nõukogude instruksioonide alusel töötas nõukogude miilits kuni 1918. aasta oktoobrini.¹⁹⁶

Narvas pani Punakaardile aluse V. Kingissepp, kes saabus sinna partei ülesandel juulikuul teisel poolel ja lahkus septembri keskpaiku. Kõigepealt loodi punakaardisalk Kreenholmi vabrikus.¹⁹⁷ Juba juulikuus oli selles salgas 200—300 töölisi. Tema tuumiku moodustasid töölised-bolševikud, kuid võeti vastu ka eesrindlikke parteituid töölisi. Kreenholmi punakaardisalga ülemaks oli August Peis, aktiivsemateks punakaartlasteks Johannes Kaasik ja Albert Mesilane.¹⁹⁸ Ka A. Peis oli algul parteitu.

Hiljemgi võeti Punakaardisse vastu nii bolševike partei liikmeid kui ka poolehoidjaid, kes olid üle 18 aasta vanad. Harjutusi peeti vanemate sõjaväelaste juhtimisel.¹⁹⁹

Kornilovi mässu likvideerimise ajal oli Narvas juba mitu relvastatud tööliste salka. Siinsed punakaartlased-raudteelased võtsid aktiivselt osa Ussuuri kasakate ešelonide kinnipidamisest Narva raudteesõlmes.

Narva punakaartlased töötasid nagu Tallinna omadki palgata, ühiskondlikus korras. Kuna aga kantsleikuludeks ja instruktorete paljaks vajati raha, siis tegi Punakaardi staap ettepaneku võtta kantsleikukulud linnavalitsuse kanda. Kuigi esseeer Volkov linnavalikogude koosolekul ei tahtnud selle ettepanekuga nõus olla, otsustas Nõukogu, ära kuulunud Punakaardi ülema Zarnovetski selgitava sõnavõtu, staabi ettepaneku vastu võtta.²⁰⁰

Ka Narva Punakaardisse astus rohkesti naistöölisi, kes võtsid aktiivselt osa revolutsioonilise korra kindlustamisest. Nimetagem neist Marie Freibergi, Aliine Prahvelli, Anna ja Elli Paasi ning Adeele ja Anette Neidorfi.²⁰¹

Siingi hakati likvideerima kodanliku aja miilitsat ja selle asemele Punakaardi baasil looma alalise koosseisuga nõukogude linna- ja raudteemiilitsat.²⁰² Narva punakaartlased käisid ka Virumaa valdades Punakaardi (rahvamiilitsa) salku organiseerimas ja kodan-

¹⁹³ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 591.

¹⁹⁴ Miilitsavalitsus VNFSV Siseasjade Rahvakomissariaadi juures moodustati alles 1918. aasta juunis. (Vt. Рабоче-крестьянская советская милиция УССР в период иностранной военной интервенции и гражданской войны. (Конспект лекций). Сост. доц. А. И. Рогозин. Харьков, 1964, lk. 8.)

¹⁹⁵ V. I. Lenin, Proletaarsest miilitsast. Teosed, 24. kd., lk. 154—157.

¹⁹⁶ Oktoobris 1918 avaldati Siseasjade Rahvakomissariaadi ja Kohtu Rahvakomissariaadi ühine instruksioon, mille järgi miilits oli keskvalitsuse täidesaatev organ kohtadel, olles kohalike nõukogude korralduses. 10. juunil 1920 kinnitasid ÜTKT ja VNFSV Rahvakomissaride Nõukogu esimese tööliste-talupoegade miilitsa määrustiku. Kuni 1931. aastani jäi miilits kohalike nõukogude korraldusse, 25. mail 1931 kinnitas NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu miilitsa uue määrustiku. (Vt. М. Барсуков, Своей стране повесница. «Советская милиция», 1957, № 11, lk. 10.)

¹⁹⁷ 12. juulil toimus Kreenholmis suur koosolek, millest võttis osa ligi 7000 töölisi. Esines V. Kingissepp, kelle üleskutsel algas tööliste registreerimine Punakaardisse. (Vt. Kreenholmi Manufaktuur 1857—1957. Tallinn, 1957, lk. 30.)

¹⁹⁸ Johannes Kaasik, Revolutsiooni esimestes ridades. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 247.

¹⁹⁹ «Tööline» 29. nov. 1917.

²⁰⁰ «Tööline» 20. dets. 1917.

²⁰¹ Marie Freiberg, Unustamatud päevad Narvas. Rmt.: Koidikul, lk. 43—44.

²⁰² I. Paul, Punakaart võitluses nõukogude võimu eest Eestis (1917—1918). Rmt.: Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis (artiklite kogumik), lk. 141—143.

likult miilitsalt relvi ära võtmas. Endale sai Narva Punakzart relvad peamiselt garnisoni väeosadelt.²⁰³

Tõsiseks ülesandeks Narva Punakaardile ja miilitsale kujunes viinaladude rüüstamistele lõputegemine. Need rüüstamised, mida esines ka teistes Venemaa linnades, olid tihedalt seotud kontrrevolutsionääride tegevusega kõigepealt Petrogradis. Seejuures varjasid kontrrevolutsionäärid oma kavatsusi demagoogilise loosungiga «Kogu võim Asutavale Kogule!» Nende eestvedajateks olid kadetid ja parempoolsed esseerid, kes ei ütelnud ära liidust huligaanide ja kriminaalse minevikuga isikutega. Segaduse tekitamiseks ässitasid kontrrevolutsionäärid huligaanide jõuke ja väheteadlikke soldateid viinaladusid ja kauplusi rüüstama. Novembri lõpul ja detsembri algul toimusid Petrogradis «viinapogrommid», mis algasid Talvepalee keldrite rüüstamisega. Soldatite hulgas oli levitatud isegi linna plaane, millel viinalaad olid ära märgitud.

6. detsembril kuulutas Petrogradi Nõukogu linnas välja piiramisreisukorra ja määras rüüstamiste likvideerimiseks erakorralise sõjakomissari, kes oma ülesandega kindlakäeliselt hakkama sai.²⁰⁴ Samal päeval kutsus Nõukogu linna elanikke üles võitlema korrariikujate ja kuritahtlike jõudude vastu, kes püüavad tekitada anarhiat ja ässitavad kuritegudele.²⁰⁵

28. detsembril levitati ka Narvas asuva 285. polgu soldatite hulgas kuritahtlikke teateid, nagu oleks punakaardiväelastele viina jaotatud. See alatu vale leidis uskujaid ja hulk soldateid tegi katset rüüstata Narva alevis asuvat viinaladu, mis aga suudeti ära hoida. Ööl vastu 29. detsembril organiseerisid soldatid mitmesajamehelise osalt relvastatud salga, kes läks viinaladu tühjendama. Samal ajal toimus Narva Nõukogu ja linnavolikogu bolševike fraktsiooni ühine koosolek. Kui saabus teade, et viinaotsijad on tegevusse asunud, muretseti kõigile koosolijatele relvad ja rutati kohale. Peagi saabusid ka punakaardiväelased ja soldatid, kes olid korrariikumise vastu, ning husaarisalk kuulipildujatega. Tekkis vastastikune tulistamine, mis aga õnneks ohvreid ei nõudnud. Vahistati üle 200 soldati ja mõnest eraisikud. Nende juurest leiti asju, mis olid omandatud varguse või erakorteritesse sissetungimise teel.

Vahistatud paigutati arestimajja. Seal püüdsid nad 29. detsembril tulekahju tekitada. Süüdates põlema laudad, pingid jne. Tulekahju kustutati ja rahutused likvideeriti.

Narva Täitevkomitee otsustas samme astuda, et 285. polk, kuhu salkkond endisi Narva uulitsapoisse olid endid teenima sokutanud, laiali saadetaks. Asemele kavatseti Petrogradist tuua kaks eskadroni husaare ja 300 madrust, kellest oleks olnud abi juba olemasolevatele husaaridele ja punakaartlastele. Paljud 285. polgu soldatidki soovisid astuda Puna-kardisse.

285. polku Narvast siiski kohe ära ei viidud, ka abiväge Petrogradist ei saadud. 15. jaanuaril puhkesid Narvas taas rahutused. Relvastatud soldatid tungisid rahvakohtu ja revolutsioonilise tribunali ruumidesse ning purustasid need — arvatavasti kättemaksuks mõttekaaslaste arreteerimise eest detsembris. Tribunali liikmel Eriksonil löödi käsi pussiga läbi. A. Mesilane pääses sel teel, et tõmbas selga soldatisineli. Aknast välja hüpates said mitmed väiksemaid vigastusi.

Kannatada said viinakauplused ja -ladu, õllevabrik ning Haiti kuld- ja hõbeasjade kauplus. Korratused kestsid nädalapäevad, enne kui neile suudeti lõpp teha. Vahistatud määratsejad püüdsid Kreenholmi vanglast välja murda, kuid punakaardiväelased seadsid korra jalule, kusjuures kolm soldatit sai haavata.²⁰⁶

Teistes Eesti linnades ei läinud kontrrevolutsionääridel korda «viinapogromme» ja muid korratusi esile kutsuda, kuigi neil selliseid kavatsusi oli.²⁰⁷ Seoses kõigi nende rahutustega selgus tõsiasi, et polgu- ja roodukomitee on jõuetud.

²⁰³ Kreenholmi Manufaktuur 1857—1957, lk. 32.

²⁰⁴ Е. Пинежский, Красная гвардия, lk. 119; John Reed, 10 päeva, mis vapustasid maailma. Tallinn, 1958, lk. 257—258 ja 364.

²⁰⁵ «Известия», 6 декабря 1917.

²⁰⁶ «Tööline» 18. jaan. 1918; «Eesti Teataja» 8. ja 22. jaan. 1918.

²⁰⁷ Tartus levitasid mõned kodanlik-natsionalistlikult meelestatud kooliõpilased lendlehti, milledes rahvast kutsuti 5. jaanuaril, Venemaa Asutava Kogu kokkutuleku päeval väljaastumistele. Osavõfjate puudumise tõttu neid väljaastumisi ei toimunud. (Tartu revolutsioonitegelaselt Armin Saanilt saadud suulistel andmetel.)

1918. aasta veebruaris oli Narva Punakaardis 1200 meest, kellest rõhuv enamik oli partei liikmed. Narva Punakaart võttis osa võitlustest ka valgekaartlaste jõukude ja saksa okupantide vastu.²⁰⁸

Tartus kujunes Punakaart VSĐT(b)P 5–6-liikmelisest illegaalsest võitlussalgast, kes oli tekkinud juba tsaariajal. 1917. aasta juuni algul oli selles võitlussalgas juba 12–15 inimest, teiste hulgas A. Lukin, aktiivsemaid Punakaardi organiseerijaid Tartus, A. Blaufeldt ja R. Sõkutaja. Salka kuulus ka usaldusväärseid parteituid töölisi. Salga tegevus seisis peasjalikult valvepidamises töölistkoosolekute ajal. Harjutati ka laskmist. Relvadeks olid juhuslikult saadud mitut süsteemi revolvriv.²⁰⁹

Punakaardi organiseerimise võimalused Tartus avarduisid pärast seda, kui Tartu Nõukogu Täitevkomitee 26. septembril ümber valiti ning bolševikud temas enamuse saavutasid (peale 23 bolševiku kuulus Täitevkomiteesse kõigest 10 esseeri ja 2 menševikku). Nüüd oli klassijõudude vahelkord Tartus muutunud sotsialistliku revolutsiooni kasuks ning päevakorraks kerkis töölistklassi relvastamise vajadus.²¹⁰

Pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu moodustas Tartu Nõukogu Täitevkomitee 3-liikmelise komisjoni, kuhu kuulusid A. Lukin, V. Lemmats ja P. Pihho ja kes otsekohe pidi alustama ettevalmistusi Punakaardi organiseerimiseks. Esialgu astus Punakaardisse umbes 200 töölist Tartu organiseeritud tööliste hulgast. Ajapikku kehtestati temas tugev distsipliin ning Tartu Punakaarti võib pidada üheks tublimaks nõukogude võimu kaitseüksuseks.²¹¹ Ta võttis osa ka kohaliku kodanluse kontrrevolutsioonilise mässukatse likvideerimisest 21. novembril 1917. Detsembri lõpul avaldas Tartu Täitevkomitee määruse linnamiilitsa kui revolutsiooniülesannetele mittevastava likvideerimise kohta. Tema liikmed võisid nõukogude miilitsasse astuda ainult Täitevkomitee administratiivosakonna heakskiitmisel. Samale osakonnale allutati ka kaelakohtuosakond.²¹² Tartu Punakaart käis ka valdades rahvamiilitsat organiseerimas. «Üksnes relvastatud jõuga sunniti vanad võimud valdades oma kohtadelt lahkuma,» kirjutab üks Tartu töölistjuhte A. Sisask. «Tuli ette ka veriseid relvastatud kokkupõrkeid.»²¹³

2. jaanuaril 1918 arutati Punakaardi küsimust Tartu Nõukogu Täitevkomitees, kus sellekohase ettekandega esines Punakaardi ülem, Täitevkomitee liige Sõöder. Viimane tegi ettepaneku formeerida Tartu Punakaart sõjaväeosaks, kellenä ta hakkaks intendantuurilt saama relvastust ja krediiti. Täitevkomitee liikmed Liiger ja Semjonov vaidlesid selle ettepaneku vastu, märkides, et Punakaardile peab jääma ühiskondliku tsiviilorganisatsiooni iseloom. Koosolek aga asus seisukohale, et olemasolevates tingimustes on Punakaardi kui sõjaväelise organisatsiooni vormistamine vajalik. Otsustati luua ka Punakaardi Keskstaap ja rajoonistaabid ning telefoniside nende vahel. Punakaart allutati Tartu Sõja-revolutsiooni-komiteele ja pärast selle likvideerimist Täitevkomitee sõjaväeosakonnale.²¹⁴

Detsembri keskpaiku organiseeriti 25-liikmeline Punakaardi ratsasalk, kelle ülemaks sai P. Maurer. Salk allus Tartumaa Täitevkomiteele ja oli maatöörahvale abiks mõisate ülevõtmisel.

Saksa okupatsioonivägede tulekul evakueerus suur osa Tartu punakaartlastest Nõukogude Venemaale, kus nad jätkasid võitlust oma sünnimaa vabastamise eest.²¹⁵

Punakaardi organiseerimine võttis hoogu ka maakondades ja valdades, kus vana miilitsa likvideerimine ja selle asendamine rahvamiilitsaga (Punakaardiga) toimus põhi-

²⁰⁸ Albert Mesilane, Revolutsioonistaal Narvas. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 259–263.

²⁰⁹ August Lukin, Tartu punakaart revolutsioonivõitlustes. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 202–224; A. Suur, Punaarmee eelkäijad. «Edasi» 10. veebr. 1968.

²¹⁰ Anton Sisask, Meenutades revolutsioonipäevi Tartus. Rmt.: Koidikul, lk. 387.

²¹¹ August Lukin, Tartu punakaart revolutsioonivõitlustes. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 225.

²¹² «Edasi» 30. det. 1917; «Eesti Teataja» 5. jaan. 1918.

²¹³ Anton Sisask, Meenutades revolutsioonipäevi Tartus. Rmt.: Koidikul, lk. 392.

²¹⁴ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 558; A. Suur, Punaarmee eelkäijad. «Edasi» 10. veebr. 1968.

²¹⁵ August Lukin, Tartu punakaart revolutsioonivõitlustes. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 233–237.

mõttel, mis oli püstitatud Eestimaa maatameeste konverentsil Tallinnas detsembris 1917. Küsimuse «Punane Kaardivägi ja kontrerevolutsiooni vastu võitlemine» arutamisel võttis seal selgituseks sõna Eesti Töörahma ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomitee esimees J. Anvelt, kes rõhutas, et Punane Kaardivägi on töörahma ja tema nõukogude kaitseks tekkinud, sellepärast peab ta ka nende kaitse all töötama. Kõneleja soovitas kõigil seltsimeestel kohtade peal Punast Kaardiväge asutada. Kus see on juba asutatud, sinna muretsseb Eesti Töörahma ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomitee sõjariistad.

Konverents otsustas: «Iga valla töörahma nõukogu juures tuleb rahvamiilits (punase kaardiväe osad) asutada. Need miilitsa osad tulevad maakonna töörahma nõukogude ja Eesti Töörahma Nõukogu kaudu ühendada. Eesti Töörahma Nõukogu peab kõigile rahvamiilitsale sõjariistad muretsema.

Kõik sõjariistad, mis miilitsale, igasugustele «omakaitsetele» ja teistele töörahma vastastele maavalitsuse poolt on antud, peavad töörahma nõukogud kohe oma kätte võtma.»²¹⁶

Seda seisukohta täiendas V. Kingissepp Eesti töörahma põllumajanduse kongressil 6. jaanuaril 1918, kus ta töörahma võimu kindlustamise küsimuse arutamisel oma lõppsõnas rõhutas, et kõik valla töörahma nõukogud peavad kiiresti Punast Kaardiväge korraldama ja maakonna nõukogu täitevkomiteedel tuleb valdada Punased Kaardiväed ühendada üheks maakonna Kaardiväeks. Praegune miilits tuleb ära kaotada ja tema ülesanded — maha arvatud hallide parunite tulude kaitsmine — Punase Kaardiväe peale panna.²¹⁷

Kuna puudusid üksikasjalikumad instruksioonid rahvamiilitsa ja asutatava nõukogude (koosseisulise) miilitsa tegevuse kohta, tuli palju küsimusi lahendada oma arusaamise kohaselt. R. Majak näiteks mäletab, et kui teda Jõhvi miilitsakomissariks ja Punakaardi organiseerijaks määrati, esitas ta endale küsimuse, mida ta kui miilitsakomissar homme peab tegema. «Ja siis meenus,» kirjutab ta, «et kantselise asjaajamise ülevõtmisel näitas minu eelkäija mingisugust brošüüri-instruktsiooni. Otsisin selle lauasahulist üles ja nägin, et see oli tsariaegne juhend politseipristavitele.»²¹⁸

Ainsaks juhtnõõriks oli nõue igati kaitsta ja kindlustada nõukogude võimu, töörahma võimu. Seda Punakaart tegigi.

Töötati välja ka valla töörahma Punase Kaardiväe põhikiri, milles öeldi, et tööliste Punane Kaardivägi on proletariaadi sõjariistus jõudude organisatsioon võitluseks kontrerevolutsiooniga ning revolutsiooni ja korra kaitseks. Ta koosneb mõisatöölisest, taluteenijatest, väkemaapidajatest, kes võõrast tööjõudu ei kasuta, käsitöölisest jne.

Põhikirja järgi koostas punakaartlaste nimekirja valla töörahma nõukogu täitevkomitee, võttes sellesse neid isikuid, kes toetasid töörahma nõukogude valitsust ja olid valmis tema eest võitlema kuni viimse hingetõmbeni. Iga punakaartlane oli kohustatud alluma organisatsiooni distsipliinile ning täitma kõiki kohuseid, mida põhikiri ja organisatsioon temale panid, korralikult osa võtma harjutustest ja koosolekutest. Üheks tähtsamaks punakaartlaste kohustuseks oli temale usaldatud relvade hooldamine ja kasutuskõlblikena hoidmine. Relvade kasutamine organisatsiooni loata, veel enam — lubamatul eesmärgil, oli suurim kuritegu, mille eest organisatsioonist välja heideti, boikoti alla pandi ja trahviti. Põhikirjast üleastumise ja organisatsiooni distsipliini rikkumise eest anti punakaartlane seltskondliku kohtu alla.

Tööliste Punakaart kaitses riiklikke ja ühiskondlikke asutusi ning eraruume, hoidis ära rüüstamisi ja surus maha kontrerevolutsiooniliste jõudude provokatsioonilist tegevust. Punakaart allus töörahma nõukogule ja abistas viimast selle määruste elluviimisel. Revolutsioonilise korra tagamist juhtis Punase Kaardiväe komitee, kelle koosseisu kuulus üks liige valla töörahma nõukogu ja kaks punakaardiväelaste poolt. Komitee andis Kaardiväele juhtnõõre, valvas tema tegevuse järele, varustas teda relvadega, muretsets instruktoreid, kes punakaartlasti õpetas relvi käsitsema ja Punase Kaardiväe põhikirja tundma.

²¹⁶ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 501.

²¹⁷ Sealsamas, lk. 578.

²¹⁸ Richard Majak, Tavatu aasta. Rmt.: Koidikul, lk. 221—222.

Punakaartlased kandsid ja tarvitasid relvi ainult siis, kui Punase Kaardiväe komitee nad täitevkomitee käsul teatavaks otstarbeks välja saatis ning sellesisulise orderi välja andis. Omavoliliselt relva kanda ja seda tarvitada oli kõvasti keelatud.

Punakaardiväelased said valla töörahva nõukogult tasu, kui nad täitevkomitee käsul kogukondlikus teenistuses olid. Päeva- või tunnitasu suuruse määras valla töörahva nõukogu.

Punase Kaardiväe üksuse oli kohustatud organiseerima iga valla töörahva nõukogu.

Suure tähtsusega valla Punakaardi põhikirjas oli järgmine punkt: «Kui tööliste Punase Kaardiväe hulgast valla kaitse (valla tööliste miilits) välja eraldatakse, siis käib niisugune töölistemiilits erilise komissari (miilitsaülem) alla, keda töörahva nõukogu määrab. On tarvilik, et niisuguse kaitse koosseis jooksev oleks, s. o. Tööliste Kaardiväe liikmed oleksid teenistuse korral korda mõõda.»²¹⁹

See näitab, et esialgu jäid valla miilitsa ülesanded Punakaardi kätte, kuni alalise koosseisuga miilits välja valitakse.

Harjumaal tekkis mõnes vallas Punakaart juba Oktoobrirevolutsiooni eel, maakondlikus ulatuses aga algas tema organiseerimine 1917. aasta detsembri algul, kui maakonna täitevkomitees moodustati administratiiv- ja rahvamiilitsa osakond.²²⁰ 15. detsembril saatis rahvamiilitsa osakonna juhataja A. Saar valdade töörahva nõukogudele kirja, milles öeldakse, et nõukogud peavad looma endale miilitsa ehk Punakaardi, kes oleks valmis töörahva nõudmisi ja käse igal ajal täitma. Nõukogude poolt väljavalitud punakaartlased kavatseti varustada endistelt miilitsanäridelt äravõetud püssidega.²²¹

Punakaardi organiseerimisest Harjumaal võttis osa ka maakonna täitevkomitee esimees M. Ehder-Ježova, kes oli Tallinna Punakaardi liige ja käis hoolsalt relva käsitemise õppustel.

Kose-Uuemõisa vallas organiseeris oktoobri algul mõisatöölilistest Punakaardiüksuse demobiliseeritud suurtükiväelane H. Teder. Relvi neil esialgu ei olnud, kuid kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu saadi Tallinnast 40 jaapani vintpüssi ja 10 000 padrunit. Kose-Uuemõisa Punakaart etendas tähtsat osa nõukogude võimu kehtestamisel nii oma kui ka naabervaldades, samuti mõisate ülevõtmisel. Tal oli tihe side Ravila, Perila, Kiviloo, Alavere, Peningi ja Raasiku Punakaardi üksustega.²²²

Kurna vallas organiseeris partei ülesandel Punakaardi salga samast vallast pärit olev «Dvigateli» tehase tööline P. Keimar. Sellesse salka astusid Nabala, Mõigu, Lehmja, Kurna ja Sausti mõisa töölised.²²³

Kuimetsa valla Punakaart koosnes 26 mehest. Endistest miilitsameestest võeti vastu kuus meest.²²⁴ Riisipere vallas oli 50-meheline Punakaardi salk.²²⁵ Paljude Harjumaal valdade Punakaardi kohta puuduvad andmed.

Järva maal organiseeris Punakaarti Eesti Täitevkomitee liige H. Uripea, kes saabus Paidesse punakaartlaste salgaga ja viibis siin mitu nädalat, kuni kodanluse kontrevolutsioonikatse oli likvideeritud ja kohalik Punakaart asutatud. Aktiivsem Punakaardi organiseerija Paides ja selle ümbruskonna valdades oli ka J. Järvekülg.

Punakaardi salgad loodi ka Amblas, Järva-Jaanis, Väätsal ja Esnas. Tugev Punakaardi salk oli Lehtses, mis sel ajal kuulus Harju maakonda. Tapal oli Punakaart loomisel. Siin kui raudtee sõlmpunktis oli palju tegemist spekulantide vastu võitlemisega, milles Tapa töörahvast abistasid Ambla ja Lehtse punakaartlased.

Ambla Punakaardi organiseerimisest ja väljaõpetamisest võtsid innukalt osa Aliide ja Jaan Jürisson. «Punakaarti,» kirjutab A. Jürisson, «kuulusid ka paljud noormehed ja neid,

²¹⁹ «Rahva Hääl» 19. veebr. 1918.

²²⁰ Maria Ehder-Ježova, Uue ajastu lävel. Rmt.: Koidikul, lk. 28.

²²¹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 523—524.

²²² Heinrich Teder, Punakaardi organiseerimine maal ja võitlused sakslaste tulekul. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 414—415 ja 419.

²²³ Priidik Keimar, Võitluses töörahva õiguste eest. Sealsamas, lk. 431—433 ja 435.

²²⁴ ORRKA, f. R-1291, nim. 1, s.-ü. 67, l. 23—24.

²²⁵ Eesti punakaart ja punavägi kodusõjas, lk. 46—59.

kes polnud teeninud sõjaväes ja ei osanud relva käsitseda. Neile õpetas vend Jaan relva-käsitsemist ja viis läbi riviõppusi.»²²⁶

Järva-Jaanis ja Esnas organiseeris Punakaarti Aleksander Veliszinsky.²²⁷

Läänemaa valdade tööraha nõukogude esindajate koosolekul 14. jaanuaril 1918, millest võtsid osa 19 valla esindajad, otsustati igas vallas, kus tööraha nõukogu on valitud, asutada Punakaart ja püssid külakodanlastelt ära korjata. Maakonna täitevkomitee moodustati rahvamiilitsa osakond.²²⁸

Haapsalu linnas organiseeris Läänemaa Täitevkomitee esimees K. Treufeldt 100–120-mehelise Punakaardi salga. See salk aga ilmutas vähe aktiivsust. Palju jõudsamini arenes Punakaardi organiseerimine maal, kus seda juhtis maakonna täitevkomitee ja revolutsioonilise tribunali liige V. Kersa, energiline ja väsimatu parteitöötaja, nagu K. Treufeldt oma mälestustes märgib.²²⁹

Igasse valda Punakaarti siiski asutada ei jõutud. Jaanuari keskpaiku puudus ta veel paljudes valdades. Mõnes vallas, kus oli energilisem partei liige, kujunes Punakaardi keskus mitme valla peale. Palivere vallas näiteks loodi V. Kersa algatusel Punakaardi salk, kes oli ühtlasi ümbruskonna kolme valla — Vidruka, Tagavere ja Seljaküla — Punakaardi keskuseks. Kokku oli nelja valla kohta salgas umbes 60 meest. Kuid relvadeks olid ainult püssid: hallparunite käest võeti ära vaid 10–12 püssi ja mõnisada padrunit, Tallinnast saadi 50 püssi.²³⁰

Teiseks niisuguseks keskuseks oli Vigala vald, kus punakaartlasi oli 100 mehe ümber ja tegutses 4-liikmeline Punakaardi Keskkomitee, kelle hoole all oli mitu Läänemaa valda.²³¹

17. jaanuaril 1918 pöördusid Velise valla tööraha nõukogu esindajad Vigala Punakaardi Keskkomitee poole palvega, et neile relvastatud töölisi abiks saadetak, kuna nad tahtsid tööraha nõukogu täiendavaid valimisi läbi viia ja Valguta mõisat üle võtta, kuid kartsid, et külakodanlus vastu hakkab.

Vigalast saadeti maatamees Öuna juhatusel 15 punakaartlast Velisele ning kõik kavatsesu toimuski ilma igasuguse vastuhakuta. Kui aga Öun Valgu mõisast tagasi saabus, kuulis ta, et kodanlusaegse vallanõukogu liikmed olid 20. jaanuaril oma koosoleku ära pidanud ning seal vastu võtnud seadusvastaseid otsuseid. Nüüd saatis Vigala Punakaardi Keskkomitee Velisele Jaan Allipere, kellele tehti ülesandeks juurdlus korraldada. Seadusvastase koosoleku organiseerijad võeti vastutusele.²³²

Lihulas asutati Punakaart 7. jaanuaril 1918 tööliste, maatameeste ja väikemaapidajate koosolekul.²³³

Massu vallas loodi Punakaart 17. detsembril. Nimekirja kanti 14 meest, kuid palju kaugemale ei jõutud.²³⁴

Kirbla vallas 14. jaanuaril 1918 toimunud rahvakoosolekul astus Punakaardisse 50 inimest.²³⁵

Punakaart oli ka Kalju vallas.²³⁶

Pärnu maakonnas asuti Punast Kaardiväge looma 1917. aasta detsembris, kuigi üksikud punakaartlaste rühmad siin ja seal, eeskätt Pärnu linnas, olid tekkinud juba varem.²³⁷

²²⁶ Aliide Jürisson, Ratsapolgu võitlejana kodusõjas. Rmt.: Koidikul. lk. 88.

²²⁷ A. Veliszinsky ja Ambla punakaartlase Rudziti mõrvasid saksa okupandid Tapal.

²²⁸ «Eesti Teataja» 3. jaan. 1918; vt. ka Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 612.

²²⁹ Karl Treufeldt, Punakaardi organiseerimisest Läänemaal. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 368–369; Eesti punakaart ja punavägi kodusõjas, lk. 68–72.

²³⁰ Villem Kersa, Palivere punakaardisalgaga tegevusest. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 485.

²³¹ ORRKA, f. R-1292, nim. 1, s.-ü. 3, l. 6; s.-ü. 8^a, l. 10.

²³² ORRKA, f. R-1295, nim. 1, s.-ü. 96, l. 5.

²³³ ORRKA, f. R-1292, nim. 1, s.-ü. 5, l. 1.

²³⁴ Sealsamas, s.-ü. 8^a, l. 8.

²³⁵ «Maatamees» 29. jaan. 1918.

²³⁶ ORRKA, f. R-1292, nim. 1, s.-ü. 6, l. 4.

²³⁷ Pärnus asutati Punakaart detsembris 1917. Siinsed punakaartlased abistasid talupoegi ka mõisate ülevõtmisel. (ORRKA, f. R-1778, nim. 1, s.-ü. 7, l. 7.)

19. detsembril arutati Punakaardi loomist maakonna täitevkomitee istungil. Otsustati sellega kohe alustada ja maakonna miilitsavalitsus laiali saata. Valdades tuli punakaardi-väelaste nimekirjad koostada ja need maakonna töörahva nõukogusse saata, kust siis püssid välja pidi saadeta. Kuid täitevkomitee liikmed hoiatasid, et enne kui püsse välja jaotada, tuleb hoolega kontrollida, et need usaldusväärsete inimeste kätte satuksid. Kahtlastelt isikutelt, kellele Ajutise Valitsuse ajal püssid on välja antud, tuli need ära võtta. Laskeriista lubati kanda ainult kohaliku tööliste ja soldatite saadikute nõukogu loal.²³⁸

Pärnu Punakaardi vastu kutsusid kohaliku kodanluse ninamehed Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee kaudu endale abiks ühe pataljoni 2. eesti polgu soldateid. 15. jaanuaril tekkis viimaste ja punakaardiväelaste vahel tüli, mida õhutasid vana linnavalitsuse tegelased, kes ei tahtnud asjaajamist töörahva nõukogule üle anda.²³⁹ Relvastatud vastuhakkamiseni kohalik kodanlus eesti sõjaväelasi siiski ei suutnud ässitada ja kõik linna asutused võeti kohaliku töörahva nõukogu poolt üle.

Ka Pärnumaal ei jõutud kõigis valdades Punakaarti organiseerida. Agaralt tegutses Abja Punakaardi 52-liikmeline üksus, kes koosnes kohalikest kehvtalupoegadest — popsi-dest, mõisatöölisest ja väikemaapidajatest. Agaraks Punakaardi organiseerijaks oli kohalik 17-aastane noortöölise Peeter Lempo. Punakaardi tegevuse keskuseks oli Paluoja alev Abja jaama juures. Punakaartlased olid varustatud püsside ja 2 kuulipildujaga.²⁴⁰

Tartu maakondades edenes Punakaardi organiseerimine jõudsasti.

Valguta vallas asutati Punakaart valla töörahva nõukogu koosolekul 19. detsembril 1917 ning temasse astus enamik valla töörahva nõukogu liikmeid eesotsas esimees J. Seeriga. Sel päeval võeti vastu 17 inimest ning otsustati samme astuda neile relvade muretsemiseks.²⁴¹

Vorbuse vallas moodustati Punakaardi salk 19. jaanuaril. Mõni päev hiljem tehti seda ka Tähtvere vallas. Koosolekust Vorbuse vallas võttis osa Tartu Maakonna Täitevkomitee volinik R. Kippasto. Punakaardisse astus otsekohe 15 meest, nende hulgas valla täitevkomitee esimees J. Liping, mõisatöölised Eduard ja August Punnison, Juhan ja August (eelmise poeg) Näkk, J. Russak, Mihkel ja Aleksander (eelmise poeg) Jakobson ning mitmed talusulased. Punakaardi ülemaks valiti A. Jakobson.

Punakaardi salga esialgseks relvastuseks saadi Tartust 15 jaapani vintpüssi ja 5 padrunit iga püssi jaoks.

Tähtveres valiti Punakaardi salga ülemaks Juhan Inzer. Ka Tähtvere punakaartlased said Tartust relvi.²⁴²

Avinurme valla töörahva nõukogu palus kohaliku Punakaardi salga jaoks, kes koosnes 47 inimesest, saata 20 püssi ja 15 revolvrit ühes padrunitega ning 5 mõõka. Valiti 3-liikmeline Punakaardi staap. Kohalikud kodanlased astusid samme, et Tartu tagavara-polgust saadetak valda «heakorra kaitseks» eesti soldateid. Neid saabuski 35, kellest 22 olid nõus valla töörahva nõukogu korraldusi täitma. Ülejäänud 13 saadeti tagasi.²⁴³ 17. veebruaril toimus valla punakaartlaste ja soldatite koosolek, kus komandöriks ja tegevuse juhtijaks valiti August Rosental.²⁴⁴

Laiuse vallas valiti jaanuari lõpul 3-liikmeline komisjon, kes hakkas Punakaarti organiseerima.²⁴⁵

²³⁸ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 532.

²³⁹ «Eesti Teataja» 24. jaan. 1918.

²⁴⁰ Peeter Lempo, Punakaardi tegevusest Abjas. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 482—483.

²⁴¹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 558.

²⁴² Aleksander Jakobson, Vorbuse töörahva ja punakaardi võitlustest. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 476—477.

²⁴³ ORRKA, f. R-1239, nim. 2, s.-ü. 4, l. 2—3, 5—6.

²⁴⁴ Sealsamas, s.-ü. 1, l. 17 p.

²⁴⁵ ORRKA, f. R-1336, nim. 1, s.-ü. 2, l. 10.

14. detsembril 1917 esitas H. Suuder Tartumaa Nõukogu koosolekul ülevaate Puna-kaardi organiseerimisest valdades. Ta juhtis tähelepanu sellele, et kodanlikust ajast pärinev vallamiilits, kes veel praegu on olemas, edendab spekulereimist ja viljaga hangeldamist, ning rõhutas, et see miilits tuleb likvideerida ja igas vallas viivitamatult asuda Puna-kaardi korraldamisele.²⁴⁶

Enamikus Tartumaa valdades jõutigi Puna kaardile alus panna. Relvi aga oli vähe. A. Sisask mäletab, et valdade maatameeste esindajad käisid relvi hankimas Tartu Nõukogust. Viimasel tuli relvi muretseda kaugemalt, arvatavasti isegi Petrogradist. Kõiki nõudmisi relvade järele ei suudetudki täita.²⁴⁷

Tartu Maakonna Tõerahva Nõukogu koosolekul 14. jaanuaril 1918 võeti ühel häälel vastu maakonna Punase Kaardiväe (miilitsa) 1918. aasta eelarve, mis moodustas 193 320 rbl.²⁴⁸

Viljandimaa Täitevkomitee andis jaanuaris 1918 maakonna valdadele juhendid, kuidas asutada Puna kaarti. Selle kohaselt tuli igal töörahva nõukogul valida eri komisjon, kes pidi punakaartlaste nimekirja kokku seadma ja töörahva nõukogule kinnitamiseks esitama. Pärast seda tuli see nimekirja saata maakonda, kus tema järgi kavatseti relvad välja anda. Ühtlasi teatati, et 2. veebruaril toimub Viljandis maakonna kõigi valdade Puna kaardi esindajate kongress.²⁴⁹

Viljandimaa bolševikud olid juba Oktoobrirevolutsiooni eel, nimelt 22. oktoobril maakonna maatameeste konverentsil, arutanud alalise sõjaväe kaotamise ja kogu rahva relvastamise küsimust. Nagu selgub konverentsi otsusest, leiti «tarvilik olevat ainult valitavat miilitsat rahva usalduse vääriliseks pidada».²⁵⁰

VSDT(b)P Viljandi organisatsiooni 28. novembri koosolekul otsustati Viljandis Puna kaart asutada ja edaspidi seda üle maakonna laiendada. Samal päeval otsustas Viljandimaa Nõukogu, et iga valla töörahva nõukogu peab viivitamatult vallas Puna kaardi asutama.²⁵¹

15. veebruaril 1918 toimus Viljandis maakonna Puna kaardi esindajate kongress, millest osavõtjaid oli 36 vallas. Koosolekut juhatas J. Sihver. Kongress saatis Eesti Tõerahva ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomiteele tervituse, milles lasti elada töörahva valitsust Eestis ja rahvusvahelist sotsialistlikku revolutsiooni.²⁵² Kongressil võeti vastu ka valla Puna kaardi põhikirja, mille oli koostanud J. Sihver. Viimane esines ka ettekandega aktuaalsetest poliitilistest ülesannetest.²⁵³

Kodanliku miilitsa likvideerimisega alustati Viljandi linnas, asendades ta Puna kaardiga, asjaajamine anti üle Nõukogule. Maakonna miilitsaülem A. Ennemuist ja miilitsasekretär J. Tüits tagandati.²⁵⁴

Kabala vallas moodustati 9. jaanuaril 1918 komisjon, kes pidi koostama punakaartlaste nimekirja ja esitama selle valla töörahva nõukogule kinnitamiseks.²⁵⁵

Umbes samal ajal hakati Puna kaarti asutama ka Holstre vallas. Uusi liikmeid võeti vastu 27. jaanuaril 1918.²⁵⁶

Uue-Võidu (Karula) valla Puna kaardi rühm koosnes 15 inimesest.²⁵⁷

²⁴⁶ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 519—520.

²⁴⁷ Anton S i s a s k, Meenutades revolutsioonipäevi Tartus. Rmt.: Koidikul, lk. 392.

²⁴⁸ «Maatamees» 18. veebr. 1918.

²⁴⁹ ORRKA, f. R-1235, nim. 1, s.-ü. 1, l. 14 ja 23.

²⁵⁰ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 373.

²⁵¹ Sealsamas, lk. 472.

²⁵² «Eesti Teataja» 20. veebr. 1918; «Tõerahva Häälel» 18. veebr. 1918.

²⁵³ S. E n d r i k s o n, Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja nõukogude võimu ülesehitamine Viljandi linnas ning maakonnas (nov. 1917 — veebr. 1918). Rmt.: Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis (artiklite kogumik), lk. 96; «Tõerahva Häälel» 18. veebr. 1918.

²⁵⁴ «Edasi» 30. jaan. 1918.

²⁵⁵ ORRKA, f. R-1241, nim. 1, s.-ü. 1, l. 16.

²⁵⁶ ORRKA, f. R-1364, nim. 1, s.-ü. 2, l. 12.

²⁵⁷ ORRKA, f. R-1365, nim. 1, s.-ü. 1, l. 141.

Adavere vallas valiti 13. jaanuaril 1918 3-liikmeline valla Punakaardi asutamise komisjon.²⁵⁸

Imavere valla töörahva nõukogu otsustas 18. jaanuaril 1918 kinnitada VSĐT(b)P Imavere osakonna poolt koostatud valla punakaartlaste nimekirja, milles oli märgitud 19 isikut. Peale nende võeti vastu veel 4 inimest.²⁵⁹

Oisu valla töörahva nõukogu 20. jaanuari 1918. aasta koosolekul kinnitatud nimekirjas oli 11 punakaartlast.²⁶⁰

Suure-Kõpu vallas moodustati Punakaardi organiseerimise komisjon 28. detsembril.²⁶¹ 15. jaanuaril 1918 toimus valla punakaartlaste koosolek, kus valiti põhikirja koostamise komisjon ja 5-liikmeline valla Punakaardi komitee.²⁶²

Vana-Võidu vallas moodustati Punakaardi asutamise komisjon jaanuaris 1918. Esialgu oli nimekirjas 9 punakaartlast.²⁶³

Päri vallas toimus punakaartlaste koosolek 21. veebruaril 1918. Valla töörahva nõukogu esimehe küsimusele, kes on valmis vabatahtlikult Virtsus maale tulnud Preisi röövjunkrute salkadele vastu minema, reageeris jaatavalt punakaartlane Julius Adolf, kes sõitis Viljandisse kogunemispunkti. Valla kaitseks jäeti 7 püssi, 4 saadeti Viljandisse.²⁶⁴

Vana-Võidu vallast läks 21. veebruaril Viljandisse kogunemispunkti 4 punakaartlast.²⁶⁵

Virumaa Töörahva Nõukogu otsustas oma koosolekul 13.—14. jaanuaril 1918 «kõigis valdades punane kaardivägi organiseerida, et lähemas tulevikus miilitsa kohused sama kaardiväe kätte võtta. Punase kaardiväe korraldus jääb täielikult valla töörahva nõukogude ja sotsiaaldemokraatliku töölispartei organisatsioonide hooleks, kes kohapeal selleks sündsad isikud koondavad ja nimekirjad kokku seavad, mille kättesaamisel maakonna töörahva nõukogu punase kaardiväe osa jaoks püssid välja annab.»²⁶⁶

Töölisasulates Aseris ja Kundas, kus olid olemas VSĐT(b)P organisatsioon, loodi Punakaart vabriku tööliimiilitsa baasil juba kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu. Aseri ja Kunda punakaartlased abistasid ka Virumaa Täitevkomiteed kontrrevolutsiooni vastu võitlemisel.

Nõukogude võimu kehtestamiseks ja mõisate ülevõtmiseks tulid Virumaa töörahvale appi ka Tallinna punakaartlased.²⁶⁷ Tallinna punakaartlane G. Metus näiteks kirjutab oma mälestustes, et ühe rühmaga, kuhu kuulus 6 punakaartlast, käis ta detsembris Rakvere mõisat ja karjamõisat üle võtmas.²⁶⁸

Vao vallas organiseeris Punakaardi salga tööline Aleksander Mustassaar, kes pidas tihedat sidet Tallinna Punakaardi staabiga, kust sai kasti jaapani vintpüsse ja padruneid. 1917. aasta lõpuks kuulus Vaos Punakaardi salka 50—60 meest, peamiselt vallas asuvate mõisate töölisel. Agaramaid Punakaardi organiseerijaid oli ka Kaarma mõisa komitee esimees Eigi, kes endise tsaaariarmee paelamehena oskas punakaartlastele relvade käsitsemist õpetada. Punakaardi staap asus Kaarma mõisas.²⁶⁹

Vihula vallas asuti Punast Kaardiväge organiseerima palgatööliste ühingu peakoosolekul, mis toimus 17. detsembril. Esiotsa võeti nimekirja 30 seltsimeest.²⁷⁰

Salla vallas keeldus vana vallavalitsus eesotsas hallparun Karl Mursiga ja tema käsilase vallakirjutaja Karl Jerretiga võimu töörahva nõukogule üle andmast. Et neid sundida võimu üle andma, asus töörahva nõukogu esimees A. Staak organiseerima Punakaardi

²⁵⁸ ORRKA, f. R-1235, nim. 1, s.-ü. 1, l. 29.

²⁵⁹ ORRKA, f. R-1285, nim. 1, s.-ü. 7, l. 2.

²⁶⁰ Sealsamas, s.-ü. 26, l. 2.

²⁶¹ ORRKA, f. R-1245, nim. 1, s.-ü. 1, l. 18.

²⁶² Sealsamas, l. 40.

²⁶³ ORRKA, f. R-1257, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1, 6.

²⁶⁴ ORRKA, f. R-1285, nim. 1, s.-ü. 2, l. 52.

²⁶⁵ ORRKA, f. R-1257, nim. 1, s.-ü. 1, l. 8 p.

²⁶⁶ ORRKA, f. R-1778, nim. 1, s.-ü. 1, l. 138.

²⁶⁷ Vt. Richard M a j a k, Tavatu aasta. Rmt.: Koidikul, lk. 220—221.

²⁶⁸ Gustav Metus - A b r e l t h a l, Oktoobripäevil Tallinna punakaardis. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 190.

²⁶⁹ Aleksander Mustassaar, 40 aastat tagasi. Sealsamas, lk. 506.

²⁷⁰ «Tööline» 28. det. 1917.

salka. Vana vallavalitsus kutsus endale appi salga 2. eesti polgu soldateid, kes olid kodanluse mõju all. Kuna valla punakaartlastel puudusid relvad, ei saanud nad midagi teha, kuni vana vallavalitsus Tallinna punakaartlaste poolt lahkuma sunniti ning Murs ja Jerret revolutsioonilise tribunali poolt vastutusele võeti.²⁷¹

Jõhvi alevis ja ümbruskonnas organiseeris Punakaarti R. Majak (Anslaud), kes Virumaa Täitevkomitee poolt oli määratud Jõhvi jaoskonna miilitsakomissariks ja Punakaardi organiseerijaks. Tema mälestuste järgi oli relvastatud punakaartlasi ka Kohtla-Järvel, Vokas ja mõnes teiseski vallas.²⁷²

Jaanuari lõpul 1918 tuli kokku Võrumaa Täitevkomitee, kes ühel häälel otsustas Võrus ja valdades asutada Punakaardi. Viimase koosseisu arvati ka maakonnas asuvad eesti soldatid. Punakaardi ülemaks määrati Voldemar Leegen.

Kõnesoleval koosolekul astus Punakaardisse üle 70 inimese, nende hulgas Paul Mägi, Lisella ja Arnold Seeder, Helmi Piigli, Ernst, Friedrich ja Oskar Leegen. Võru linna Punakaardi ülemaks valiti Paul Mägi.²⁷³

Veebruari keskaiku otsustas Võrumaa Täitevkomitee kodanliku miilitsa likvideerida ja asendada rahvamiilitsaga (Punakaardiga). 14. veebruaril alustaski oma ülesannete täitmist Punakaart, keda maakonna ulatuses juhtis Punakaardi staap.²⁷⁴

Võrdlemisi suured Punakaardi salgad olid Antslas, Põlvas, Varstus, Kanepis ja Vastseliinas. Relvad saadi sõjaväe relvalaost, mis oli Võru raudteejaama maha jäetud.²⁷⁵

Saksa okupantide käte sattunud nimekirjade järgi oli Vana-Antsla vallas 10, Valgjärve vallas 30, Võru vallas 19, Karula vallas 25, Kooraste vallas 15, Koiola vallas 35, Moisekatsi vallas 43, Meeksi vallas 26, Rõuge vallas 5, Sõmerpalu vallas 18, Urvaste vallas 15, Timo vallas 9, Pindi vallas 16 (neist Pindi mõisas 6), Saaru vallas 4, Vana-Nursi vallas 7, Krabi vallas 17, Võõpsu vallas 22 punakaartlast. Kähri ja Vastseliina vallas oli Punakaart alles loomisel.

Okupandid olid Paul Kranigi (Vastseliina vallast), Johan Raadi ja Manivald Raagi (Võru vallast), Adoif Kelderi (Kooraste vallast), Ernst Raadi (Krabi vallast), Peeter Hallopi (Rõuge vallast) ja Kusta Talu (Pindi vallast) nime taht märkinud «Führer», «Hauptmann» või «Organisator». Viimase nime taht oli märgitud «Führer und Organisator».²⁷⁶

Võru linna Punakaardi koosolek, mida juhatas A. Seeder, toimus 30. jaanuaril 1918. Sel ajal oli linna punakaartlaste nimekirjas 32 inimest, relvastuseks 10 püssi, 2 revolviiri ja 2 mõõka. Punakaartlaste ülemaks, nagu juba eespool märkisime, oli Paul Mägi, sekretäriks Helene Paal.²⁷⁷

*

Töörahva relvastatud jõud loodi bolševike partei juhtimisel järk-järgult, kusjuures revolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise ning sotsialistliku ülesehitustöö käigus tuli parteil omandada selleks vajalikke kogemusi, sest valmis kujul polnud neid kusagilt võtta.

Oktoobri relvastatud ülestõusu päevil oli Punane Kaardivägi revolutsiooni lõõgijõuks, proletariaadi avangardiks, kelle ümber koondusid ka revolutsioonilised soldatid ja madrused. Peale võimu võtmise ja sisemise kontrrevolutsiooni mahasurumise aitas Punakaart töölistel ja talupoegadel luua kohapeal nõukogude võimuorganeid ja neid kindlustada. Punakaartlased olid ka esimesed agitaatorid, kes abistasid töörahvast esimeste sotsialistlike

²⁷¹ ORRKA, f. R-1295, nim. 1, s.-ü. 96, l. 1.

²⁷² Richard Majak, Tavatu aasta. Rmt.: Koidikul, lk. 221, 224.

²⁷³ ORRKA, f. R-1299, nim. 1, s.-ü. 2, l. 1; Voldemar Leegen, Mälestusi Võru 1917.—1918. aasta revolutsioonilistest tegelastest. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 329—331.

²⁷⁴ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik, lk. 684.

²⁷⁵ Voldemar Leegen, Mälestusi Võru 1917.—1918. aasta revolutsioonilistest tegelastest. Rmt.: Nõukogude võimu eest, lk. 332.

²⁷⁶ ORRKA, f. R-1299, nim. 1, s.-ü. 12, l. 5, 9, 11, 13, 16, 19, 21, 28—29, 35, 40—41, 45 ja 48.

²⁷⁷ Sealsamas, s.-ü. 13, l. 1—4, 6—7, 9, 11—12, 14, 16, 18, 20—28, 31—32, 34—35 ja 42.

ümberkujunduste läbiviimisel. Neid saadeti pikemaks ajaks kohtadele juhtima valla töörahva nõukogusid ning organiseerima rahvamiilitsat.

Nõukogude võimu esimesi kuid novembrist 1917 kuni märtsini 1918 nimetas V. I. Lenin «punakaartliku» rünnaku perioodiks kapitalismi vastu võitlemisel.²⁷⁸ 1918. aasta veebruaris aga saabus selles võitluses uus periood, mis oli tingitud imperialistliku Saksamaa ja seejärel teiste imperialistlike riikide kallaletungist noorele nõukogude riigile. Vana tsaariarmee ei olnud enam suuteline tõrjuma neid kallaletunge, Punakaardi jõud aga oli veel väike ja tema organisatsioon ei vastanud regulaararmeele esitatavatele nõuetele. Seejärel tuli sotsialistliku revolutsiooni võitude kaitseks luua uus armee ja laevastik. See oli täiesti uus ülesanne.

«Punaarmee organiseerimise küsimus,» ütleb V. I. Lenin, «oli täiesti uus küsimus, isegi teoreetiliselt polnud seda üldse üles seatud... Me läksime katselt katsele, me proovisime luua vabatahtlikku armeed, liikudes käsikaudu, kobamisi, proovides, missugusel teel saab ülesannet antud tingimustes lahendada.»²⁷⁹

Punaarmee loodigi vabatahtlikkuse põhimõttel, mis väljendus ka 15. jaanuaril 1918 väljaantud valitsuse dekreedis, ja tema tuumikuks sai Punakaart. Uut loodavat armeed nimetati esialgu nii sotsialistlikuks kaardiväeks kui sotsialistlikuks armeeks. Esimese puhul rõhutati loodava armee järglusseost Punakaardiga, teise puhul — tema kujunemist regulaararmeeks.

Punakaardi salkade üleminek Punaarmeesse ja Punase Kaardiväe staapide kujundamine Punaarmee staapideks või sõjakomissariaatideks algas Petrogradis ja Moskvas. Neile järgnesid teised linnad.²⁸⁰ Eriti kiirenes see protsess, kui Saksa imperialistid vaherahu katkestasid ja uut pealetungi alustasid.

Punakaardi esialgse põhikirja järgi valisid tema juhtkonna punakaartlased ja tema juhtimine toimus kollegiaalselt. Nii olid need küsimused lahendatud ka Tallinna Punakaardi põhikirjas. See aga ei saanud nii jääda kauaks. 1917. aasta detsembris avaldati Üleriigilise Erakorralise Komisjoni esimehe F. Dzeržinski osavõtul väljatöötatud instruktsioon, milles Punakaardisse astujailt nõuti, et nad tunnustaksid ka kohale määratud ülemaid kui nõukogude võimu tahte väljendajaid ega arvestaks niisugustel puhkudel valitavuse põhimõtet.²⁸¹

Üldiselt jäi valitavuse põhimõte Punakaardis kehtima ja selle viisid punakaartlased kaasa ka Punaarmeesse: siingi olid komandörid ja ülemad esiootsa valitavad. Ka koosnes Punaarmee esialgu paljudel juhtudel nagu Punakaartki üksikuist väesalkadest, kes võitlesid üksteisest eraldatuina ja süsteemita.²⁸²

Sisemise kontrevolutsiooni ja välismaise interventsiooni oht sundis Punakaarti oma põhikirjas tegema muudatusi, mis lähendasid teda regulaararmeele. Moskva oblasti Punakaardi konverents võttis 1918. aasta jaanuaris vastu uue põhikirja, mis polgu ulatuses lähendas Punakaarti tunduvalt regulaararmee osadele. Komandöride valitavuse põhimõte aga jäi nüüdki püsima, välja arvatud oblasti Punakaardi ülem, staabi ülem ja politosakonna juhataja, kes valiti oblasti nõukogu poolt.²⁸³

Vabatahtlikkuse põhimõte Punaarmee komplekteerimisel kestis 1918. aasta jaanuarist kuni mai lõpuni.

VK(b)P VII kongress, mis toimus 1918. aasta märtsis, võttis vastu otsuse sõja ja rahu kohta, kus öeldakse, et «alanud sotsialistliku revolutsiooni ajastu käesoleval perioodil on imperialistlike riikide korduvad sõjalised pealetungid (nii Läänest kui ka Idast) Nõu-

²⁷⁸ V. I. Lenin, Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded. Teosed, 27. kd., lk. 220.

²⁷⁹ V. I. Lenin, VK(b)P VIII kongress. Teosed, 29. kd., lk. 132—133.

²⁸⁰ Mariupoli linna ja maakonna sõjakomissar näiteks teatas 20. märtsil 1918, et ta muudab Punase Kaardiväe staabi Punaarmee staabiks. (Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине. Февраль 1917 — апрель 1918. Сборник документов и материалов в трех томах. Т. 3. Киев, 1957, lk. 255).

²⁸¹ Н. И. Злодеев, Красная гвардия, lk. 76.

²⁸² Augustis 1918 tekitas Tšaritsõni rindel Punaarmee mõnede väeosade koosnemine üksikutest salkadest väga suuri raskusi sidepidamisel ja nende tegevuse koordineerimisel. (J. Stalin, Kiri V. I. Leninile. Teosed, 4. kd., lk. 119.)

²⁸³ В. Морозов, От Красной гвардии к Красной Армии, lk. 71—73.

kogude Venemaa vastu ajalooliselt vältimatud . . . Sellepärast kongress teatab, et nii meie partei, nii teadliku proletariaadi kogu avangardi kui ka nõukogude võimu esmajärguliseks ja põhiliseks ülesandeks tunnistab kongress kõige energilisemate, halastamatult otsustavate ja drakooniliste abinõude tarvitusele võtmise selleks, et tõsta Venemaa tööliste ja talupoegade enesedistsipliini ja distsipliini, et selgitada Venemaa paratamatult ajaloolist lähenemist vabadussõjale, isamaasõjale, sotsialistlikule sõjale, et luua igal pool rangelt kokku liidetud ja raudse ühtse tahte läbi ühendatud massiorganisatsioonid, organisatsioonid, kes on võimelised üksmeelseks ja ennastsalgavaks tegutsemiseks nii tavalistel kui ka eriti kriitilistel momentidel rahva elus, — lõpuks selleks, et igakülgset, süstemaatilist õpetada kogu täiskasvanud elanikkonnale, vahet tegemata soo vahel, sõjalisi teadmisi ja sõjalisi operatsioone».²⁸⁴ Selle otsuse vormistas seaduslikult IV ülevenemaaline nõukogude kongress.

Algas hoogne kaadri ettevalmistamine Punaarmeele. Punaarmee päevadel astus kõikjal suuremates keskustes tuhandeid töölisi vabatahtlikult Punaarmeesse. Laiendati ka komandõrde ettevalmistamist. Suurema osa neist andis Punakaart. Punakaardi baasil moodustati terved armeed. Donbassis, Harkovis ja teistes Ukraina linnades organiseeriti punakaartlastest, aga ka vana armee revolutsioonilistest soldatitest V armee eesotsas K. Vorosiloviga.²⁸⁵ 1918. aasta aprilli lõpul astus kogu Punane Kaardivägi, kelle ridades oli ligi 100 000 meest, Punaarmeesse.

Punakaart oli võtnud osa Oktoobrirevolutsiooni läbiviimisest, junkrute, Kerenski, Krasnovi, Kaledini, Dutovi ja Dovbor-Musnitski kontrrevolutsioonilise mässu mahasurumisest, lahingutest Saksa imperialistide vastu Keilas, Narva ja Pihkva all ning Ukrainas. V. I. Lenin ütleb, et «punakaartlased saatsid korda kõige õilsama ja suurema ajaloolise teo — vabastasid töötajad ja ekspluataatorite ekspluataatorite ikkest».²⁸⁶

Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee otsusega 29. maist 1918 kehtestati vabatahtlikkuse põhimõtte asemel kohustuslik sõjaväeteenistus, kuna oli selgunud, et vabatahtlike armee ei suuda kaitsta Nõukogude vabariiki välisinterventide ja sisemise kontrrevolutsiooni ühinenud jõudude vastu. Et seda suuta, tuli luua tööliste ja talupoegade rangelt distsiplineeritud regulaararmee, ühendada raudse distsipliini abil proletariaadi ja kehvtalurahva ümber sotsialismi eest võitlema ka kesktalupojad ja teised mitteproletaarsed elemendid.²⁸⁷

Pärast Punase Kaardiväe siirdumist Punaarmee ridadesse aprillis-mais 1918 omandas suure tähtsuse kohalike nõukogude juures tegutsev kutseline nõukogude miilits kui ühiskondliku julgeoleku ja revolutsioonilise korra kaitse eriorgan. Eriti tõsis tema tähtsus Kodusõja ja välismaise interventsiooni aastail (1918—1920), mil korrakaitse oli otseselt seotud võitlusega valgekaartlaste ja kulakute poolt organiseeritud kontrrevolutsiooni, spekulatsiooni ja banditismi vastu. Kuna miilitsa organiseerimise ja ülesannete kohta üldised eeskirjad puudusid, talitas iga nõukogu oma äranägemise järgi, nagu märkisime juba espool.

Veebruari- ja märtsikuu jooksul moodustati nõukogude miilits peaaegu kõigis Venemaa paigus, kus töörahva võim oli kindlalt püsima jäänud. «Üldrahvaliku miilitsa» või «rahvamiilitsa» loosung, mis seisis vanas sotsiaaldemokraatia programmis, heideti nüüd kõrvale ning uus, loodav nõukogude miilits seati kindlalt klassialustele, nagu seda nõudis proletariaadi diktatuuri teostamine. Kollegiaalne juhtimine, mis miilitsas esialgu sisse seati, kaotati hiljem, kui ilmusid üleriigilised instruksioonid. Linnade, maakondade ja rajoonide miilitsaülemad valiti kohalike nõukogude täitevkomiteede, kubermangude miilitsaülemad kubermangude nõukogude täitevkomiteede poolt.²⁸⁸

²⁸⁴ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 405—406.

²⁸⁵ Н. И. Злодеев, Красная гвардия, lk. 84.

²⁸⁶ V. I. Lenin, Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded. Teosed, 27. kd., lk. 220.

²⁸⁷ Vt. J. Stalin, Sõjaväeküsimuses VK(b)P VIII kongressil peetud kõnest. Teosed, 4. kd., lk. 242—243.

²⁸⁸ Partei esimesi kogemusi nõukogude miilitsa ja Punaarmee loomisel võttis kokku VK(b)P VIII kongress oma otsuses «Sõjaväe küsimuse kohta». (Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 430—440.)

Kuna miilitsa koosseis oli küllalt väike selleks, et tagada ühiskondlikku julgeoieket ja kindlustada revolutsioonilist korda Kodusõja ja välismaise interventsiiooni oludes, siis loodi talle vabatahtlikest abiks mittekoosseisulisi punakaarditaolisi võitlusrühmi. Miilitsa koosseisu, vabatahtlike hulka või reservmiilitsasse arvati ka punaväelasi, kes lahingutes olid haavata saanud, kuid kõlbasid veel tagalateenistuseks. Paiguti anti miilitsale abiks ka regulaarväeosi. Toidu ja rõivastusega varustamise poolest võrdsustati miilits tagalaväeosadega. Võeti tarvitusele kõik vajalikud abinõud miilitsa militariseerimiseks, temas raudse sõjaväelise distsipliini kehtestamiseks.

Nõukogude miilitsaga tegutsesid käsikäes ka kommunistidest ja klassiteadlikest töölistest moodustatud eriülesannetega väesalgad, kes VK(b)P Keskkomitee otsuse kohaselt 1918. aasta kevadel loodi kõigi parteiorganisatsioonide juures. Keskkomitee nõudis, et kõik kommunistid peavad õppima sõjaasjandust vastavalt Nõukogude valitsuse dekreedile töörahva üldise sõjalise õppuse kohta. Hiljem muudeti need väesalgad eriülesannetega väeosadeks.

Kommunistlik Partei pööras suurt tähelepanu militsionääride poliitilise teadlikkuse tõstmisele. Juhtivatele kohtadele miilitsas suunati suurel hulgal kommuniste.²⁸⁹

Tuntud bolševik ja V. I. Lenini võitluskaaslane G. Petrovski märkis oma kõnes Nõukogude miilitsa 10. aastapäeva puhul:

«Maksab pilk tagasi heita ja meelde tuletada tööliste ja talupoegade riigi organiseerimise esimesi päevi, kui rinnetel veel voolas veri, kui ei olnud rahulik ka tagalas ja kui tuli kiiruga organiseerida riikliku korra ja majanduse kaitset. Töötades neil päevil riigikorra kaitset, kandis miilits suuri kaotusi võitluses kontrrevolutsiooni ja banditismiga. Rasked olid miilitsa kohustused neil aastail, kuid kehvast toidust ja riietusest hoolimata hoidsid militsionääride rakkus käed tugevasti punast lippu, nagu nad hoiavad seda tänapäevalgi. Kodumaa ja valitsus võivad kogu maailma ees uhkust tunda miilitsa teadlikkuse ja tema visaduse üle tööliste ja talupoegade riigikaitse kohustuste täitmisel.»²⁹⁰

VK(b)P IX kongress, mis toimus 1920. aasta 29. märtsist 5. aprillini, s. o. ajal, kui oli juba näha Kodusõja ja välismaise interventsiiooni lähenevat lõppu, võttis vastu resolutsiooni miilitsasüsteemile üleminekust, milles rõhutatakse, et miilits peab ka käesoleval ajajärgul «säilitama oma organisatsioonis kõik tööliklassi diktatuuri jooned».²⁹¹

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut

Toimetusse saabunud
11. III 1971

²⁸⁹ I. Paul oma uurimuses Eesti Punakaardi kohta ütleb: «Tegelikult täitis punakaart küll paljudel juhtudel koosseisulise miilitsa funktsioone, aga iialgi polnud koosseisuline miilits punakaardi taoliseks proletaarse revolutsiooni eriliseks võitlusorganisatsiooniks» (Punakaart võitluses nõukogude võimu eest Eestis (1917—1918). Rmt.: Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis (artiklite kogumik), lk. 130.) See ei ole õige, eriti ebakohane on sõna «iialgi». Aastail 1918—1920, aga ka hiljem, täitis Nõukogude miilits koos oma mittekoosseisuliste abijõududega kõiki neid ülesandeid, mis seni olid olnud Punakaardi täita. Seega oli miilits proletaarse revolutsiooni eriliseks võitlusorganisatsiooniks.

Ka ei ole õige samas märkuses ja mõnel pool mujalgi esinev väide, nagu oleks peale töörahva miilitsa olnud veel Punakaart eraldi või nagu tähendaks töörahva miilits (рабочая милиция) ainult koosseisulist miilitsat. Töörahva miilits oli Oktoobriperioodil (kuni aprillini 1918) kohalike nõukogude käsutuses olevate relvastatud jõudude üldnimetus, mis ühendas nii tööliste mittekoosseisulisi relvastatud salku ehk Punakaarti kui ka loodava koosseisulise nõukogude miilitsa.

²⁹⁰ Väljavõte Ukraina NSV KTK Presiidiumi esimehe G. I. Petrovski kõnest miitingul, mis oli pühendatud Nõukogude miilitsa 10. aastapäevale ja avaldati ajakirjas «Советская милиция», 1956, № 12, lk. 59.

²⁹¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 501.

И. СААТ

БОРЬБА БОЛЬШЕВИКОВ ЭСТОНИИ ЗА СОЗДАНИЕ
ВООРУЖЕННЫХ СИЛ ТРУДОВОГО НАРОДА*Резюме*

В период подготовки Октябрьской революции большевики вели большую разъяснительную и организационную работу среди солдат и матросов царской армии и военно-морского флота, в результате чего к моменту революции армия стала наполовину большевистской. Выборы во Всероссийское Учредительное собрание показали, что на Северном и Западном фронтах, находившихся ближе к столице, и на Балтийском флоте большевики получили больше голосов, чем все другие партии, вместе взятые. Таким образом, в Октябрьской революции в союзе с рабочим классом выступили массы солдат и матросов, что позволило ускорить ход революции и решительно подавить сопротивление эксплуататоров.

Первые декреты Советской власти — о мире и о земле — были восприняты в армии и на флоте с воодушевлением и завоевали на сторону большевиков и Советской власти новые массы солдат и матросов на более отдаленных фронтах.

Но несмотря на то что политика большевистской партии нашла всеобщую поддержку в царской армии, рабоче-крестьянская власть не могла в течение продолжительного времени использовать ее как надежную вооруженную силу в борьбе против внутренней контрреволюции и иностранной интервенции. Старая армия состояла из принудительно мобилизованных людей. Им были чужды цели, которые преследовали в войне царь и буржуазное Временное правительство. Кроме того, руководство старой армии — офицеры и генералитет — в большинстве своем стало на путь контрреволюции. Для защиты завоеваний Октября необходимо было создать новую армию, состоящую из бойцов-добровольцев, готовых отдать жизнь за победу социализма.

В период подготовки и проведения Октябрьской революции русские солдаты и матросы, находившиеся на территории Эстонии, активно поддерживали трудящихся Эстонии в их борьбе против эксплуататоров.

Эстонские рабочие и крестьяне, мобилизованные в царскую армию, были разброшены по всем фронтам, но большая часть их находилась на Северном фронте в V и XII армиях, особенно в последней. Часть мобилизованных эстонцев служила на Балтийском флоте.

Среди эстонских солдат в XII и V армиях политическую работу вели большевики Э. Сырм, Э. Отгер, А. Винк и др. В V армии эстонскому буржуазно-националистическому офицерству удалось образовать контрреволюционный центр, но он просуществовал недолго. В январе 1918 г., когда началась борьба за создание Красной Армии, общее собрание делегатов от воинов-эстонцев V армии в Двинске, где выступил Э. Сырм, единогласно осудило контрреволюционные интриги и махинации эстонской буржуазии против Советской власти. Из-под влияния буржуазных националистов освободился также организации эстонских воинов XII армии.

Упорная политическая борьба шла в эстонских национальных войсковых частях, которые начали создаваться буржуазными националистами весной и летом 1917 г.

Большевики Эстонии вели борьбу за демократизацию старой армии, за социалистическую революцию, которую должны были провести в тесном союзе рабочие, крестьяне и солдаты всех наций, живущих в России, поэтому они считали разъединение солдат по национальностям и создание национальных войсковых частей в тот период нецелесообразным.

Эстонская же буржуазия надеялась при помощи офицерских кадров, выходящих главным образом из семей кулаков и городской буржуазии, удержать национальные войсковые части под своим влиянием и использовать их в борьбе против Советов. Буржуазное Временное правительство пошло навстречу ходатайствам эстонской буржуазии, надеясь найти в ней союзника по борьбе против революционного движения в Прибалтике, и разрешило создание национальных войсковых частей.

В июне 1917 года первый съезд эстонских воинов еще шел в фарватере буржуазного национализма. Однако уже в ноябре эстонские воины не только отказались выступить в поддержку буржуазии, но часто и открыто вставали на сторону революционных рабочих. Наиболее революционным был III эстонский полк в Таллине.

В начале декабря реакционные эстонские офицеры подполковники И. Лайдонер и И. Соотс начали организовывать эстонскую дивизию, продолжая при этом создавать новые войсковые части: IV эстонский полк в г. Раквере и отдельные батальоны II эстонского полка со штабом в г. Пайде, кавалерийский полк в г. Вильянди.

Буржуазия пыталась превратить национальные войсковые части в свои послушные орудия, сохранить в них дух самодержавного строя. Но к осени в настроениях солдат произошли серьезные изменения, что показывают выборы комиссара I эстонского полка

в начале декабря: большевик Янус получил 1200, а буржуазный националист Юмарик менее 500 голосов. О серьезных изменениях в настроениях эстонских солдат свидетельствует также конференция воинов-эстонцев 15—18 декабря 1917 г., которая признала единственным истинно народным Советское правительство.

На II съезде эстонских воинов 7—13 января 1918 г. большевики и левые эсеры были в большинстве и сотрудничали при избрании руководящих органов съезда, но при решении важных политических вопросов (осуждение контрреволюционной деятельности начальника штаба дивизии Соотса, определение будущего государственного устройства Эстонии) эсеры присоединились к реакционному правому крылу. В связи с этим 48 членов большевистской фракции съезда покинули его, вскоре ушли также левые эсеры и съезд прекратил работу. Большевики собрались на первый съезд социалистических эстонских воинов, который заложил основу для создания революционного войска трудящихся Эстонии. На этом съезде с приветственной речью выступил В. Кингисепп, который сказал, что впервые в истории Эстонии эстонские солдаты приступают к созданию обновленной армии. Эта армия будет состоять из свободных людей, сознательно берущих на себя великую задачу защиты интересов угнетенных трудящихся классов.

В решении съезда было отмечено, что революционное войско эстонских трудящихся будет построено на принципах, которые кратко изложены ниже.

Оно может состоять только из добровольных бойцов и построено на принципе выборности всего командного состава. Доверием солдат пользуются только командиры, заслужившие его. Солдаты сами избирают их на должность и могут уволить, как только избранные станут злоупотреблять их доверием. Войско эстонских трудящихся остается в Эстонии. Оно не является постоянным войском — это войско революционных рабочих, которое имеет оружие и готово немедленно выступить по первому призыву.

На съезде был избран Совет социалистических воинов-эстонцев из 25 членов. Партии эсеров постановили предоставить 8 мест. В Совет вошли В. Кингисепп, Э. Сырм, К. Кангер, Г. Кудеберг, А. Мюллерштейн, О. Рютли, К. Кельберг и другие большевики. Съезд послал горячий привет Совету Народных Комиссаров.

15 января 1918 г. Советское правительство издало декрет об организации Рабоче-Крестьянской Красной Армии. При Таллинском Совете была создана коллегия по формированию Красной Армии, в которую вошли В. Кингисепп и И. Фрунтов. Коллегия приступила к записи добровольцев в I таллинский красный полк с предполагаемым составом: 12 рот с пулеметной командой и легкой артиллерией. Формирование частей Эстонской Красной Армии началось также в городах Тарту, Нарва, Выру, Хаапсалу, Нарва-Ийэсуу.

Вопросами организации Красной Армии и демобилизации старой армии занимался военный отдел Исполнительного комитета Совета рабочих и воинских депутатов Эстонии.

Для борьбы с контрреволюцией и мародерством, а также для поддержания общего порядка местным Советам необходимо было иметь вооруженные силы, поэтому Советское правительство 28 октября 1917 г. опубликовало постановление за подписью народного комиссара по внутренним делам, которое обязывало все местные Советы организовать у себя рабочую милицию, которая всецело находилась бы в их распоряжении. Все военные и гражданские власти обязывались оказывать Советам помощь в этом деле, снабжать рабочую милицию оружием и техническими средствами.

Следуя указаниям В. И. Ленина о том, что рабочему классу для дальнейшего развития революции и защиты своих организаций от насилия буржуазии необходимо учиться владеть оружием и иметь народную милицию¹, петербургские рабочие вскоре после Февральской революции первыми, а за ними и рабочие Таллина под руководством большевиков начали создавать отряды вооруженных рабочих, не отрывая их от станка. По инициативе «Правды» рабочая милиция стала называться Красной гвардией.

В период подготовки Октябрьской революции Красная гвардия в Эстонии создавалась в виде партийных дружин при организациях РСДРП(б), так как соглашательское большинство в Советах выступило против ее создания. Большевики Эстонии с успехом формировали из рабочих фабрично-заводскую милицию. Рабочие несли службу охраны предприятий, фабрично-заводская милиция представляла собой удобную форму вооружения их в период подготовки социалистической революции.

2 ноября 1917 г. Военно-революционный комитет Эстонии объявил Красную гвардию при организации РСДРП(б) распущенной и предложил Таллинскому Совету сформировать рабочую (народную) милицию на основании закона от 28 октября 1917 г. Вновь создаваемая рабочая милиция, в которую вошли прежняя Красная гвардия и отряды фабрично-заводской милиции, стала называться Красной гвардией.

В первое время, когда при уездных и волостных Советах Красной гвардии еще не было, Красная гвардия Таллина подчинялась непосредственно Военно-революционному

¹ В. И. Ленин, Письма из далека. Письмо 3. О пролетарской милиции. Соч., т. 23, стр. 319; его же, О пролетарской милиции. Соч., т. 24, стр. 151.

комитету Эстонии и выполняла под руководством В. Кингисеппа роль защитника революционного порядка по всей стране.

На основе Красной гвардии начали при местных Советах создавать постоянную (штатную) рабоче-крестьянскую милицию. Отряды Красной гвардии составляли также ядро формирувавшихся частей Красной Армии.

В Эстонии Красная гвардия сыграла большую роль в установлении и укреплении Советской власти в уездах и волостях, в проведении ленинской земельной реформы, в подавлении сопротивления буржуазии и помещиков.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
11/III 1971

J. SAAT

DER KAMPF DER BOLSCHEWIKI ESTLANDS UM DIE ERSCHAFFUNG DER STREITKRÄFTE DES ARBEITSVOLKES

Zusammenfassung

In der Vorbereitungsperiode der Oktoberrevolution entwickelten die Bolschewiki unter den Soldaten und Matrosen der zaristischen Armee und Flotte eine rege Aufklärungs- und Organisationstätigkeit, so daß die Hälfte der Mannschaften zu Beginn der Revolution bolschewistisch war. Die Wahlen der Allrussischen Konstituierenden Versammlung legten klar, daß die Soldaten der Nordfront und des nördlicheren Teiles der Westfront sowie die Matrosen der Baltischen Flotte mehr Stimmen für die Bolschewiki abgegeben hatten als für alle übrigen Parteien zusammen. So waren denn in der Oktoberrevolution große Mengen von Soldaten und Matrosen mit der Arbeiterklasse im Bunde, was den Gang der Revolution beschleunigte und den Widerstand der Exploitatoren rasch zu überwinden half.

Die ersten Dekrete der Sowjetmacht — Dekret über den Frieden und Dekret über den Grund und Boden — wurden von den Mannschaften mit Begeisterung begrüßt und gewannen für die Bolschewiki und für die Sowjetmacht neue Massen von Kämpfern auf näheren und weiter entlegenen Fronten.

Obgleich aber die Politik der bolschewistischen Partei in der zaristischen Armee volle Unterstützung gefunden hatte, konnte die Arbeiter- und Bauernregierung sie längere Zeit nicht als eine zuverlässige Streitkraft im Kampfe gegen die innere Konterrevolution und gegen die auswärtigen Interventionen ausnützen. Diese alte Armee bestand aus zwangsweise Mobilisierten. Das Kriegsziel des Zaren und der bürgerlichen Provisorischen Regierung war diesen Mobilisierten zwar fremd, doch betraten ihre Offiziere und Generäle in der großen Mehrzahl den Weg der Konterrevolution. Die Wahrung der Errungenschaften der Oktoberrevolution erforderte die Aufstellung einer neuen Armee, einer Armee von Freiwilligen, die bereit wären, ihr Leben für den Sieg des Sozialismus zu opfern.

Während der Vorbereitung und Durchführung der Oktoberrevolution leisteten die auf estnischem Territorium befindlichen russischen Soldaten und Matrosen den Werktätigen Estlands aktive Hilfe im Kampf gegen die Exploitatoren.

Die estnischen Arbeiter und Bauern, in die zaristische Armee mobilisiert, waren über alle Fronten verstreut, die meisten aber befanden sich auf der Nordfront in der 5. und 12. Armee, besonders in der letzteren. Ein Teil der mobilisierten Esten diente in der Baltischen Flotte.

In der 5. und 12. Armee entwickelten die Bolschewiki E. Sõrm, E. Otter, A. Vink u. a. die politische Agitation. In der 5. Armee gelang es einigen estnischen bürgerlich-nationalistischen Offizieren, einen konterrevolutionären Kern zu organisieren, doch existierte dieser sehr kurze Zeit. Als im Januar 1918 der Kampf um die Erschaffung der Roten Armee begann, wurden die konterrevolutionären Intrigen und Machenschaften der estnischen Bourgeoisie gegen die Sowjetmacht auf einer allgemeinen Versammlung der estnischen Soldaten der 5. Armee scharf verurteilt. Auf dieser Versammlung nahm auch E. Sõrm das Wort. Auch in der 12. Armee wurden die Organisationen der estnischen Soldaten den Einfluß der bürgerlichen Nationalisten bald los.

Ein hartnäckiger politischer Kampf wurde auch in den estnischen nationalen Truppenteilen geführt, die im Frühling und Sommer 1917 von den bürgerlichen Nationalisten formiert wurden.

Die Bolschewiki Estlands strebten die Demokratisierung der alten Armee an, sie kämpften um die sozialistische Revolution, welche das Werk der Arbeiter, Bauern und Soldaten aller in Rußland ansässigen Nationen sein sollte. Aus diesem Grunde hielten sie die Erschaffung nationaler Truppenteile, also die Trennung der Soldaten nach dem Prinzip der Nationalität, zu dieser Periode für nicht zweckmäßig.

Die estnische Bourgeoisie dagegen hoffte, mit Hilfe der Offiziere, meist Sprößlinge reicher Bauern- und Bürgerfamilien, die nationalen Truppenteile für sich zu gewinnen, im antisowjetischen Kampfe auszunützen. Die bürgerliche Provisorische Regierung tat der Bitte des estnischen Bürgertums genüge und erlaubte die Formierung solcher Truppenteile, da sie ihrerseits hoffte, dieselben für die Bekämpfung der revolutionären Bewegung in den Baltischen Ländern auswerten zu können.

Der im Juni 1917 abgehaltene erste Kongreß estnischer Soldaten fuhr noch im Kielwasser des bürgerlichen Nationalismus. Bereits im November verweigerten aber die estnischen Soldaten dem Bürgertum nicht nur ihre Hilfe, sondern traten wiederholt auf der Seite der revolutionären Arbeiter auf. Am revolutionärsten war das dritte estnische Regiment in Tallinn.

Anfang Dezember gingen die reaktionären estnischen Offiziere Oberstleutnant J. Laidoner und Oberstleutnant J. Soots an die Aufstellung einer estnischen Division. Gleichzeitig fuhren sie fort, neue Truppenteile zu organisieren: das achte estnische Regiment in Rakvere, einzelne Bataillons des zweiten estnischen Regiments mit dem Stabsquartier in Paide und das Kavallerieregiment in Viljandi.

Die Bourgeoisie suchte, die nationalen Truppenteile in ihre gehorsamen Werkzeuge zu verwandeln, bei ihnen den Geist des zaristischen Regimes wach zu erhalten. Doch war bereits im Herbst 1917 in der Stimmung der Mannschaften ein wesentlicher Wandel zu vermerken. Das bezeugen die Anfang Dezember erfolgten Wahlen des Regimentskommissars im 1. estnischen Regiment: der Bolschewik Jaanus erhielt 1200 Stimmen, der bürgerliche Nationalist Umarik weniger als 500 Stimmen. Das bezeugt auch die am 15.—18. Dezember durchgeführte Konferenz der estnischen Soldaten, wo die Sowjetregierung als die einzige wahre Volksregierung anerkannt wurde.

Auf dem II. Kongreß estnischer Soldaten (7.—13. Januar 1918) hatten die Bolschewiki und die linken Sozialisten-Revolutionäre das Übergewicht und schlossen sich bei der Wahl der leitenden Organe des Kongreßes zusammen. Als es aber zur Entscheidung wichtiger politischer Fragen kam (Verurteilung der konterrevolutionären Tätigkeit des Chefs des Divisionsstabes Soots; Stellungnahme hinsichtlich der künftigen staatlichen Konstitution Estlands), gingen die Sozialisten-Revolutionäre auf die Seite der reaktionären Rechten über. In Verbindung damit verließen 48 Mitglieder der bolschewistischen Fraktion die Beratungen; bald gingen auch die Sozialisten-Revolutionäre und die Arbeit des Kongreßes wurde abgebrochen. Die Bolschewiki versammelten sich in Kürze zum ersten Kongreß sozialistischer estnischer Soldaten; dieser letztere legte den Grundstein zur Erschaffung einer revolutionären Armee der Werktätigen Estlands. V. Kingissepp hielt auf diesem Kongreß die Grußansprache: er sagte, daß die estnischen Soldaten zum ersten Mal in der Geschichte Estlands eine Armee vom neuen Typus begründeten, welche aus freien, klassenbewußten Kämpfern ums Wohl der Werktätigen besteht.

Die Resolution des Kongreßes besagt, daß das revolutionäre Heer der estnischen Werktätigen auf den im folgenden kurz umrissenen Prinzipien aufgebaut werden sollte.

Dieses Heer kann nur aus freiwilligen Kämpfern bestehen, sein Kommandobestand muß wählbar sein. Die Kommandeure erfreuen sich nur dann des Vertrauens ihrer Mannschaften, wenn sie dieses Vertrauen verdienen. Die Soldaten wählen ihre Kommandeure selbst und können sie des Amtes entheben, falls sie das Vertrauen der Mannschaften mißbrauchen. Das Heer der estnischen Werktätigen bleibt in Estland. Es ist keine reguläre Armee, sondern eine Armee revolutionärer Arbeiter, die bewaffnet sind und im Notfalle dem ersten Ruf folgen.

Der Kongreß wählte 25 Mitglieder eines Rates estnischer sozialistischer Soldaten. Den Sozialisten-Revolutionären wurden 8 Plätze überlassen. Aus den Reihen der Bolschewiki wurden V. Kingissepp, E. Sõrm, K. Kanger, G. Kudeberg, A. Müllerstein, O. Rütli, K. Kelberg u. a. zu Mitgliedern des Rates gewählt. Der Kongreß richtete eine Grußbotschaft an den Rat der Volkskommissare.

Am 15. Januar 1918 erließ die Sowjetregierung das Dekret über die Organisation der Roten Arbeiter- und Bauernarmee. Am Tallinner Sowjet wurde ein Kollegium für die Formierung der Roten Armee begründet; seine Mitglieder wurden V. Kingissepp und I. Fruntow. Das Kollegium registrierte Freiwillige für das 1. Tallinner Regiment der Roten Armee, welches aus 12 Kompanien mit einer Maschinengewehrabteilung und leichten Feldgeschützen bestehen sollte. An das Formieren estnischer Truppenteile der Roten Armee ging man auch in Tartu, Narva, Võru, Haapsalu und Narva-Jõesuu.

Mit der Organisation der Roten Armee und der Demobilisierung der alten Armee befaßte sich die Militärabteilung beim Exekutivkomitee des Rates der Arbeiter- und Soldatendeputierten Estlands.

Für die Bekämpfung der Konterrevolution und des Marodierens sowie für die Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung mußten die örtlichen Sowjets Streitkräfte haben. Am 28. Oktober 1917 veröffentlichte die Sowjetregierung eine Verordnung des Volkskommissars des Innern, wodurch alle örtlichen Sowjets verpflichtet wurden, in ihren Administrativgrenzen eine Arbeitermiliz zu organisieren, die den örtlichen Sowjets zur Verfügung stehen würde. Alle Militär- und Zivilbehörden waren gehalten, den Sowjets in

dieser Frage behilflich zu sein und die Arbeitermiliz mit Waffen und technischen Mitteln zu versorgen.

W. I. Lenin schrieb, daß die Arbeiterklasse die Revolution nur weiter führen und ihre Organisationen gegen Gewaltakte der Bourgeoisie schützen kann, falls sie sich die Waffenkunst aneignet und eine Volksmiliz aufstellt.¹ Diesen Fingerzeigen gemäß erschufen die Petrograder Arbeiter als erste bald nach der Februarrevolution, nach ihnen aber auch die Tallinner Arbeiter unter der Anleitung der Bolschewiki bewaffnete Arbeitertrupps, deren Mitglieder den Waffendienst neben ihren Produktionsaufgaben verrichteten. Auf Anregung der «Prawda» wurde diese Arbeitermiliz die Rote Garde benannt.

In der Vorbereitungsperiode der Oktoberrevolution wurde die Rote Garde in Estland in der Form von bewaffneten Parteitrupps bei den Organisationen der RSDAP(B) gebildet, da die kompromißlerische Mehrheit in den Sowjets ihre Organisation verworfen hatte. Außerdem wurde in den Industriebetrieben die Fabrikmiliz organisiert, die den Wachdienst der Betriebe besorgte und eine bequeme Form der Waffenschulung der Arbeiter darstellte.

Am 2. November 1917 erklärte das revolutionäre Kriegskomitee Estlands die bei den Parteiorganisationen existierenden Rotgardistentrupps für aufgelöst und machte dem Tallinner Sowjet den Antrag, auf Grund des Gesetzes vom 28. Oktober 1917 eine Arbeitermiliz (Volksmiliz) aufzustellen. Diese Miliz, in deren Bestand nunmehr die frühere Rote Garde und die Trupps der Fabrikmiliz einbezogen wurden, trug von jetzt an den Namen Rote Garde.

Fürs erste, als bei den Kreis- und Gemeindegewerkschaften noch keine Rotgardistentrupps gebildet worden waren, wurde die Tallinner Rote Garde unmittelbar vom revolutionären Kriegskomitee Estlands befehligt; unter der Leitung von V. Kingissepp beschützte sie die revolutionäre Ordnung im ganzen Lande.

Auf der Basis der Roten Garde wurde dann bei den örtlichen Sowjets eine ständige (reguläre) Arbeiter- und Bauernmiliz geschaffen. Die Rotgardistentrupps bildeten auch den Kern der damals entstehenden Roten Armee.

In Estland spielte die Rote Garde bei der Herstellung und Festigung der Sowjetmacht in den Kreisen und Gemeinden, bei der Durchführung der leninischen Agrarreform und bei der Unterdrückung des Widerstandes der Bourgeoisie und der Gutsbesitzer eine wichtige Rolle.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften
der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 11. März 1971

¹ В. И. Ленин, Письма из далека. Письмо 3. О пролетарской милиции. Соч., т. 23, S. 319; derselbe, О пролетарской милиции. Соч., т. 24, S. 151.